

Universitätsbibliothek Wuppertal

Xenophons Kyropaedie

Xenophon

Leipzig, 1875

Buch III

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-2555](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-2555)

ἐπειδὴ δὲ ἀπεκοιμήθησαν ὅσον ἐδόκει μέτριον εἶναι, ἐπορεύετο ἐπὶ τὰ ὄρη. Κύρος δέ, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, ἄγγελον μὲν 31
 προέπεμπε πρὸς τὸν Ἀρμένιον, εἰπὼν αὐτῷ λέγειν ὧδε· Κύρος,
 ὦ Ἀρμένιε, κελεύει οὕτω ποιεῖν σε, ὅπως ὡς τάχιστα ἔχων
 οἷσαι καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στράτευμα. ἦν δ' ἐρωτᾷ, ὅπου
 εἰμι, λέγε τάληθῃ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις. ἦν δ' ἐρωτᾷ, εἰ καὶ
 αὐτὸς ἔρχομαι, λέγε κἀνταῦθα τάληθῃ, ὅτι οὐκ οἶσθα. ἔαν δ',
 ὁπόσοι ἐσμέν, πυνθάνηται, συμπέμπειν τινὰ κέλευε καὶ μαθεῖν.
 τὸν μὲν δὴ ἄγγελον ἐπιστείλας ταῦτα ἔπεμψε, νομίζων φιλι- 32
 κώτερον οὕτως εἶναι ἢ μὴ προειπόντα πορεύεσθαι. αὐτὸς δὲ
 συνταξάμενος ἢ ἄριστον καὶ πρὸς τὸ ἀνύτειν τὴν ὁδὸν καὶ
 πρὸς τὸ μάχεσθαι, εἴτι δέοι, ἐπορεύετο. προεῖπε δὲ τοῖς στρα-
 τιώταις μηδένα ἀδικεῖν, καὶ εἴ τις Ἀρμενίων ἐντυγχάνοι, θαρ-
 ρεῖν τε παραγγέλλειν καὶ ἀγορὰν τὸν θέλοντα ἄγειν ὅπου ἂν
 ᾤσιν, εἴτε σιλία εἴτε ποτὰ τυγχάνοι πωλεῖν βουλόμενος.

III.

Ὁ μὲν δὴ Κύρος ἐν τούτοις ἦν· ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε 1
 τοῦ ἀγγέλου τὰ παρὰ τοῦ Κύρου, ἐξεπλάγη, ἐννοήσας, ὅτι

31. ἄγγελον μὲν. Dieses μέν wird §. 32 zu Anfang noch einmal aufgenommen, dem dann αὐτὸς δὲ entspricht. — ἔχων οἷσαι. So ist ἔχων überflüssig und unzulässig; auch ist die Verbindung οἷσαι — τὸ στράτευμα miszfällig. Die Stelle scheint durch Umstellung der Worte verdorben zu sein. Vielleicht lautete sie ursprünglich: οἷσαι τὸν δασμὸν ἔχων καὶ τὸ στράτευμα. Hielt es Jemand für zweckmässig, τὸν δασμὸν und τὸ στράτευμα durch καὶ — καὶ (wie III, 1, 1) zu verbinden, so ist dann die Entstehung der handschriftlichen Lesart erklärlich. — ὅτι οὐκ οἶσθα, nämlich, dasz du —.

32. συνταξάμενος, nämlich τὸ στρατεύμα. — ἐντυγχάνει, ohne einen Dativ, wie Anab. I, 2, 27: ἦν πον ἐντυγχάνωσιν. Ergänze hier wie dort αὐτοῖς. — τὸν θέλοντα. Der Artikel wie II, 3, 20. — ὅπου ἂν ᾤσιν, dahin, wo sie (das Heer des Kyros) ständen.

1. Inhalt: Der Armenier schickt Weiber und Kinder in das Gebirge und rüstet sein Heer. Als er aber erfährt, Kyros sei schon in der Nähe, flieht er. Alle die Seinen und zuletzt er selber werden gefangen. Kyros lässt ihn selbst sein Urtheil sprechen. Des Königs Sohn Tigranes giebt Kyros den Rath, den Vater zu begnadigen, und beweist, dasz er hierdurch seinen eignen Vortheil am besten wahrnehme; denn Niemand werde ihm treuer sein als der zuerst gedemüthigte und dann durch unerwartete Wohlthat zur grössten Dankbarkeit verpflichtete König. Kyros geht darauf ein und stellt sehr gemässigte Forderungen an Geld und Truppen. — Tigranes erzählt das Geschick seines weisen Lehrers (Erinnerung an Sokrates) und verspricht den Kyros nie zu verlassen; er wird Anführer des Armenischen Heeres, das dem Kyros folgt.

1. ἐν τούτοις ἦν, in his gerendis

ἀδικοίη καὶ τὸν δασμὸν λιπὼν καὶ τὸ στρατεύμα οὐ πέμπων,
καὶ τὸ μέγιστον, ἐφοβεῖτο, ὅτι ὀφθῆσθαι ἐμελλε τὰ βασίλεια
2 οἰκοδομεῖν ἀρχόμενος, ὥς ἂν ἱκανὰ ἀπομάχῃσθαι εἴη. διὰ
ταῦτα δὴ πάντα ὀκνῶν ἅμα μὲν διέπεμπεν ἀθροίζων τὴν ἑαν-
τοῦ δύναμιν, ἅμα δ' ἐπέμπεν εἰς τὰ ὄρη τὸν νεώτερον υἱὸν
Σάβαριν καὶ τὰς γυναῖκας, τὴν τε ἑαυτοῦ καὶ τὴν τοῦ νιού,
καὶ τὰς θυγατέρας· καὶ κόσμον δὲ καὶ κατασκευὴν τὴν πλεί-
στον ἀξίαν συνέπεμπε προπομποὺς δούς αὐτοῖς. αὐτοὺς δὲ
ἅμα μὲν κατασκευομένους ἐπέμπε, τί πρᾶττοι Κῦρος, ἅμα δὲ
συνέταττε τοὺς παραγιννομένους τῶν Ἀρμενίων· καὶ ταχὺ
παρῆσαν ἄλλοι λέγοντες, ὅτι καὶ δὴ αὐτοὺς ὁμοῦ. ἐνταῦθα δὴ
3 οὐκέτι ἔτλη εἰς χεῖρας ἔλθειν, ἀλλ' ὑπεχώρει. ὥς δὲ τοῦτ'
εἶδον ποιήσαντα αὐτὸν οἱ Ἀρμένιοι, διεδίδρασκον ἤδη ἕκαστος
ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ, βουλόμενοι τὰ ὄντα ἐκποδῶν ποιεῖσθαι. ὁ δὲ
Κῦρος ὥς ἑώρα διαθεόντων καὶ ἐλαυνόντων τὸ πεδίον μεστόν,
ὑποπέμπων ἔλεγεν, ὅτι οὐδενὶ πόλεμος εἴη τῶν μενόντων· εἰ
δέ τινα φεύγοντα λήψοιτο, προηγόρευεν, ὅτι ὥς πολεμῶ χρή-
σοιτο. οὕτω δὴ οἱ μὲν πολλοὶ κατέμενον, ἦσαν δ' οἱ ὑπεχώ-
4 ρουν σὺν τῷ βασιλεῖ. ἐπεὶ δ' οἱ σὺν ταῖς γυναῖξι προϊόντες
ἐνέπρσον εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει, εὐθύς κραυγὴν τε ἐποιοῦν καὶ
φεύγοντες ἠλίσκοντο πολλοὶ γε αὐτῶν. τέλος δὲ καὶ ὁ παῖς
καὶ αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες ἐάλωσαν καὶ χρήματα ὅσα
σὺν αὐτοῖς ἀρόμενα ἔτυχεν. ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὥς ἦσθετο
τὰ γινόμενα, ἀπορῶν, ποῖ τράποιτο, ἐπὶ λόφον τινὰ κατα-
5 φεύγει. ὁ δ' αὖ Κῦρος ταῦτα ἰδὼν περιίσταται τὸν λόφον τῷ
παρόντι στρατεύματι, καὶ πρὸς Χρυσάνταν πέμψας ἐκέλευε
φυλακὴν τοῦ ὄρους καταλιπόντα ἦκειν. τὸ μὲν δὴ στρατεύμα
ἠθροίζετο τῷ Κύρῳ· ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Ἀρμένιον κήρυκα
ἤρετο ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πότῃρα βούλει αὐτοῦ

occupatus erat. — τὸν δασμὸν λι-
πών kann gesagt werden, insofern
δασμός, wie ganz eigentlich φορὰ
(S. 34), als Entrichtung des Tri-
buts genommen wird. — καὶ τὸ
μέγιστον, Apposition zu dem fol-
genden Satzgliede: und was die
Hauptsache war. Vergl. V, 1, 24.
— ἐφοβεῖτο, ὅτι, er war in Furcht,
weil —.

2. διέπεμπε. Das Object ist leicht
zu ergänzen. — τοῦ νιού, wie aus
S. 7 zu ersehen, des älteren Soh-

nes, Tigranes. — καὶ — δέ. S. zu I,
1, 2. — προπομποὺς, Bedeckung.
— καὶ δὴ, wie II, 4, 17. — αὐτοὺς,
nämlich Κῦρος. — ὁμοῦ, ganz in
der Nähe. — ἔτλη. S. zu I, 2, 1.
— εἰς χεῖρας ἔλθειν, zu kämpfen,
manus conserere.

3. ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ, zu seinem Ei-
genthum. — ἔλεγεν, liesz sagen.
Das Imperf. wie II, 1, 14.

4. εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει. S. II, 4, 22.

5. ἤρετο, wie ἔλεγεν S. 3 und
ἠρώτα S. 6. VII, 1, 41.

μένων τῷ λιμῷ καὶ τῷ δίψει μάχεσθαι ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβὰς ἡμῖν διαμάχεσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Ἀρμένιος, ὅτι οὐδέ-
τέροις βούλοιο μάχεσθαι. πάλιν ὁ Κύρος πέμψας ἡρώτα, Τί 6
οὖν κάθησαι ἐνταῦθα καὶ οὐ καταβαίνεις; Ἀπορῶν, ἔφη, ὅ τι
χρὴ ποιεῖν. Ἀλλ' οὐδέν, ἔφη ὁ Κύρος, ἀπορεῖν σε δεῖ· ἔξεστι
γάρ σοι ἐπὶ δίκην καταβαίνειν. Τίς δ', ἔφη, ἔσται ὁ δικάζων;
Ἀῆλον ὅτι ᾧ ὁ θεὸς ἔδωκε καὶ ἄνευ δίκης χρῆσθαι σοι ὅ τι
βούλοιο. ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀρμένιος γινώσκων τὴν ἀνάγκην
καταβαίνει· καὶ ὁ Κύρος λαβὼν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐκείνον καὶ
τὰ ἄλλα πάντα ἐστρατοπεδεύσατο, ὁμοῦ ἔχων πᾶσαν ἡδὴ τὴν
δύναμιν.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ ὁ πρεσβύτερος παῖς τοῦ Ἀρμε- 7
νίου Τιγράνης ἐξ ἀποδημίας τινὸς προσήει, ὃς καὶ σύνθηρός
ποτε ἐγένετο τῷ Κύρῳ· καὶ ὥς ἤκουσε τὰ γεγενημένα, εὐθὺς
πορεύεται ὥσπερ εἶχε πρὸς τὸν Κύρον. ὥς δ' εἶδε πατέρα τε
καὶ μητέρα καὶ ἀδελφούς καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους
γεγενημένους, ἐδάκρυσεν, ὥσπερ εἰκός. ὁ δὲ Κύρος ἰδὼν 8
αὐτὸν ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφιλοφρονήσατο αὐτῷ, εἶπε δ' ὅτι Εἰς
καιρὸν ἦκεις, ἔφη, ὅπως τῆς δίκης ἀκούσης παρὼν τῆς ἀμφὶ
τοῦ πατρός. καὶ εὐθὺς συγκαλεῖ τοὺς ἡγεμόνας τοὺς τε τῶν
Περσῶν καὶ τοὺς τῶν Μήδων· προσεκάλει δὲ καὶ εἰ τις Ἀρμε-
νίων τῶν ἐντίμων παρῇν· καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἀρμαμά-
ξαις παρούσας οὐκ ἀπήλασεν, ἀλλ' εἷα ἀκούειν. ὁπότε δὲ κα- 9
λῶς εἶχεν, ἤρχετο τοῦ λόγου, Ὡς Ἀρμένιε, ἔφη, πρῶτον μὲν σοι
συμβουλευῶ ἐν τῇ δίκῃ τάληθῇ λέγειν, ἵνα σοι ἐν γε ἀπῇ τὸ
εὐμνησιμότατον· τὸ γὰρ ψευδόμενον φαίνεσθαι, εὖ ἴσθι, καὶ
τοῦ συγγνώμης τινὸς τυγχάνειν ἐμποδὼν μάλιστα ἀνθρώποις
γίγνεται· ἔπειτα δ', ἔφη, συνίστασι μὲν σοι καὶ οἱ παῖδες καὶ
αἱ γυναῖκες αὗται πάντα ὅσα ἐπραξας, καὶ Ἀρμενίων οἱ παρ-

6. Ἀῆλον ὅτι ᾧ, offenbar der, welchem. — ὅ τι βούλοιο. Ueber den Accus. ὅ τι s. zu I, 3, 6. Der Optativ, weil Kyros die gegenwärtige Lage des Armeniers als den Willen der Gottheit darstellt.

7. ὃς καί, welcher eben, mit Beziehung auf II, 4, 15. — ὥσπερ εἶχε, ut se habebat, d. i. sine mora. — ἀδελφούς, Geschwister, wie fratres.

8. αὐτῷ. Gewöhnlich wird φιλοφρονεῖσθαι mit dem Accus. con-

struirt, wie hier Oekon. IV, 20: οὐ-
τος — λέγεται ἀνσάνδρῳ — ἄλλα —
φιλοφρονεῖσθαι. — εἶπε — ἔφη. So
oft: Oekon. VIII, 2: καὶ ἐγὼ — εἶπον,
Μηδέν τι, ἔφην, ἀθυρήσης. Memor.
I, 6, 4. Symp. I, 5. Ueber ὅτι vor
der oratio recta s. zu I, 6, 18. —
ἀμφὶ τοῦ πατρός. Mit dem Genitiv
findet sich ἀμφὶ noch Anab. IV, 5,
17: ἀμφὶ ᾧ εἶχον διαφερόμενοι,
sonst fast nur bei Dichtern.

9. καλῶς εἶχε, etwa so viel als
καίρος ἦν. — εὖ ἴσθι ohne ὅτι wie

- όντες ἦν δὲ αἰσθάνωνται σε ἀλλὰ ἢ τὰ γενόμενα λέγοντα, νομιούσι σε καὶ αὐτὸν καταδικάζειν σεαυτοῦ πάντα τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἦν μὴ ἐγὼ τάληθῃ πύθωμαι. Ἀλλ' ἐρώτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅ τι βούλει, ὡς τάληθῃ ἐροῦντος· τούτου ἕνεκα καὶ γε-
 10 νέσθω ὅ τι βούλεται. Λέγε δὴ μοι, ἔφη, ἐπολέμησάς ποτε Ἀστυάγει τῷ τῆς ἐμῆς μητρὸς πατρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις Μήδοις; Ἐγὼ γ', ἔφη. Κρατηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ συνωμολόγησας δασμὸν οἶσειν καὶ συστρατεύσεσθαι ὅπου ἐπαγγέλλοι καὶ ἐρύματα μὴ ἔξειν; Ἦν ταῦτα. Νῦν οὖν διὰ τί οὔτε τὸν δασμὸν ἀπήγες οὔτε τὸ στρατεύμα ἐπεμπες, ἐτείχιζές τε τὰ ἐρύματα; Ἐλευθε-
 11 ρίας ἐπεθύμουν· καλὸν γάρ μοι ἐδόκει εἶναι καὶ αὐτὸν ἐλεύθε-
 12 ρον εἶναι καὶ παισὶν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν. Καὶ γὰρ ἐστίν, ἔφη ὁ Κῦρος, καλὸν μάχεσθαι, ὅπως μήποτε τις δοῦλος μέλλοι γενήσεσθαι ἦν δὲ δὴ πολέμῳ κρατηθεὶς ἢ καὶ ἄλλον τινὰ τρό-
 πον δουλωθεὶς ἐπιχειρῶν τις φαίνεται τοὺς δεσπότας ἀποστε-
 ρεῖν ἑαυτοῦ, τοῦτον δὲ πρῶτος πότερον ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ καλὰ πράττοντα τιμᾶς ἢ ὡς ἀδικοῦντα, ἦν λάβης, κολάζεις;
 12 Κολάζω, ἔφη· οὐ γὰρ ἔἴς σὺ ψεύδεσθαι. Λέγε δὴ σαφῶς, ἔφη ὁ Κῦρος, καθ' ἕν ἕκαστον· ἦν ἄρχων τις τύχῃ σοι καὶ ἀμάρτη, πότερον ἔἴς ἄρχειν ἢ ἄλλον καθίστης ἀντ' αὐτοῦ; Ἀλλὸν καθ-

Hell. III, 5, 11. — ἦν μὴ ἐγὼ τάληθῃ πύθωμαι. Diese Worte sind keine Wiederholung des Vorder-
 satzes in bloss veränderter Form,
 sondern sie geben, obwohl in con-
 ditionaler Form, das Motiv an, das
 Kyros zur strengsten Bestrafung
 haben werde, wenn er lüge. Andere
 lassen μὴ weg: wenn ich die Wahr-
 heit (von Anderen) erfahren werde:
 verkehrt; denn Kyros weisz schon
 die Wahrheit. — ὡς — ἐροῦντος,
 nämlich ἐμοῦ. S. zu III, 3, 54. Ueber
 ὡς mit dem absol. Gen. s. zu I, 4,
 21. — τούτου ἕνεκα: das Bewusst-
 sein die Wahrheit gesagt zu haben,
 wird mich trösten, was mir auch
 geschehe.

10. ὅπου. Die örtlichen Adverbia
 der Ruhe und der Bewegung wer-
 den mitunter so gebraucht, dasz
 die eine die Bedeutung der andern
 zugleich mit enthält. So V, 4, 15
 οὐ κατέφυνε, wohin er geflüchtet
 und wo er nun war. Hellen. II, 3,
 54: ὑμεῖς δὲ λαβόντες καὶ ἀπαγα-

γόντες οἱ ἔνδεκα οὐ δεῖ τὰ ἐκ τού-
 των πράσσετε. Umgekehrt Hellen.
 II, 4, 6: καὶ ἤδη ἀνίσταντο ὅποι
 ἐδεῖτο ἕκαστος ἀπὸ τῶν ὅπων, d.
 i. sie standen auf und gingen wo-
 hin es nöthig war. An unserer
 Stelle ist die Prägnanz sehr leicht
 zu verstehen. Natürlich ist ὅπου
 nicht mit ἐπαγγέλλοι zu verbinden,
 sondern mit einem zu wiederholen-
 den συστρατεύεσθαι. Dasz VII, 4, 9
 στρατεύειν ὅποι — ἐπαγγέλλοι vor-
 kommt, ist kein Grund um an un-
 serer Stelle ὅπου anzuzweifeln. —
 ἀπήγες. S. zu II, 4, 12. — οὔτε —
 τε. S. zu II, 3, 6.

11. Καὶ γὰρ. Ueber γὰρ s. zu I,
 4, 12. — ὅπως — μέλλοι, Nebensatz
 eines allgemeinen Gedankens. S. I,
 6, 19 zu εἰδέειν. — σὺ πρῶτος, d. i.
 ich will gerade dein Urtheil zuerst
 hören, obwohl du dir damit selbst
 das Urtheil spricht: aber die Sache
 ist so evident, dasz selbst du nicht
 anders urtheilen kannst. Vergl. I,
 3, 18.

12. καθ' ἕν ἕκαστον, wie I, 6, 22.

ίστημι. Τί δέ, ἦν χρήματα πολλὰ ἔχῃ, ἕως πλουτεῖν ἢ πένητα ποιεῖς; Ἀφαιροῦμαι, ἔφη, ἂν ἔχων τυγχάνῃ. Ἦν δὲ καὶ πρὸς πολέμους γιγνώσκῃς αὐτὸν ἀφιστάμενον, τί ποιεῖς; Κατακαίνω, ἔφη· τί γὰρ δεῖ ἐλεγχθέντα, ὅτι ψεύδομαι, ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ τάληθῇ λέγοντα; ἔνθα δὴ ὁ μὲν παῖς αὐτοῦ ὡς ἤκουσε 13 ταῦτα, περιεσπάσατο τὴν τιάραν καὶ τοὺς πέπλους κατεροῤῥῆξato, αἱ δὲ γυναῖκες ἀναβοήσασαι ἐδρύπτοντο, ὡς οἰχομένου τοῦ πατρὸς καὶ ἀπολωλότων πάντων σφῶν ἦδη. καὶ ὁ Κῦρος σιωπῆσαι κελεύσας εἶπεν, Εἴεν· τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα, ὧ Ἀρμένιε· ἡμῖν δὲ τί συμβουλευεῖς ἐκ τούτων ποιεῖν; ὁ μὲν δὴ Ἀρμένιος ἀπορῶν ἐσιώπα, πότερα συμβουλευοὶ τῷ Κῦρῳ κατακαίνειν αὐτόν, ἢ τάναντία διδάσκει ὧν αὐτὸς ἔφη ποιεῖν. ὁ δὲ 14 παῖς αὐτοῦ Τιγράνης ἐπήρετο τὸν Κῦρον, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὧ Κῦρε, ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἀποροῦντι ἔοικεν, ἢ συμβουλευσῶ περὶ αὐτοῦ ἂν οἴομαι σοι βέλτιστα εἶναι; καὶ ὁ Κῦρος, ἡσθημένος, ὅτε συνεθῆρα αὐτῷ ὁ Τιγράνης, σοφιστὴν τινα αὐτῷ συνόντα καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Τιγράνου, πάννυ ἐπεθύμει αὐτοῦ ἀκοῦσαι ὅ τι ποτ' ἐροίῃ· καὶ προθύμως ἐκέλευσε λέγειν ὅ τι γιγνώσκῃ.

Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη ὁ Τιγράνης, εἰ μὲν ἄρασαι τοῦ πατρὸς 15 ἢ ὅσα βεβούλευται ἢ ὅσα πέπραχε, πάννυ σοι συμβουλευσῶ τοῦτον μιμεῖσθαι· εἰ μὲντοι σοι δοκεῖ πάντα ἡμαρτημέναι, συμβου-

— Τί δέ, ferner. — ἂ ἄν. Solche Hiate finden sich bei Xenoph. sehr häufig.

13. ὁ μὲν παῖς, der jüngere, Sabis, wie aus §. 14 ff. zu schließen. — τοὺς πέπλους, bei Homer nur Frauengewand, bei anderen Dichtern auch Männerkleid, nicht aber bei Prosaikern. Auch das der Plural steht, ist dichterisch. S. zu I, 2, 1. Ueberhaupt trägt diese wie andere Stellen dieser Schrift poetische Färbung. Vergl. auch III, 3, 67 und besonders V, 1, 6, wo Pantheia ihr Gewand zerreiht, nach orientalischer Sitte ein Zeichen des Schmerzes und der Trauer. — ὡς οἰχομένου. S. zu I, 4, 21. — Εἴεν schlieszt mit den folgenden Worten die Gedankenreihe ab: nun gut. — ταῦτα ist Subject: das ist es also, was bei dir für Recht gilt. — ποιεῖν hängt ab von διδάσκει

und ὧν (= τούτων, ἂ) von τάναντία.

14. σοφιστὴν, ein weiser Mann, in welchem Sinn es auch Mem. I, 1, 11 und IV, 2, 1 vorkommt, während es sonst bei Xen. gewöhnlich, wie bei Späteren, üble Bedeutung hat. S. unten §. 38. — ἐροίῃ. Wegen der Form s. zu II, 4, 17.

15. τοῦ πατρὸς. ἀγασθαι steht hier, wie sonst oft, mit dem Gen. der Person, dem sich ὅσα βεβούλευται — ὅσα πέπραχε statt des Accus. τὰ βεβουλευμένα ἢ τὰ πεπραγμένα anschlieszt. Vergl. II, 3, 19. IV, 2, 10. — ὅσα βεβούλευται, d. i. namentlich, in Verbindung mit dem Assyrier den Kyaxares seiner Herrschaft zu berauben. Wenn dies Kyros am Armenier nicht billige, so solle er, meint Tigranes, ihm darin nicht nachahmen und ihm nicht Thron und Leben nehmen. — πάννυ. Ueber den Accus. s. zu I, 3, 5.

- λεύω τοῦτον μὴ μιμεῖσθαι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, τὰ δίκαια ποιῶν ἥκιστ' ἂν τὸν ἀμαρτάνοντα μιμούμην. Ἔστιν, ἔφη, ταῦτα. Κόλαστέον ἄρ' ἂν εἴη κατὰ γε τὸν σὸν λόγον τὸν πατέρα, εἶπερ τὸν ἀδικοῦντα δίκαιον κολάζειν. Πότερα δ' ἡγῇ, ὦ Κῦρε, ἄμεινον εἶναι σὺν τῷ σῷ ἀγαθῷ τὰς τιμωρίας ποιεῖσθαι ἢ σὺν τῇ σῇ ζημίᾳ; Ἐμαυτόν, ἔφη, οὕτω γ' ἂν τιμωροῖ-
- 16 μην. Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μεγάλα γ' ἂν ζημιότο, εἰ τοὺς σεαυτοῦ κατακαίνοις, ὅποτε σοι πλείστον ἄξιοι εἶεν κητῆσθαι. Πῶς δ' ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, τότε πλείστον ἄξιοι γίγνουντο ἄνθρωποι, ὅποτε ἀδικοῦντες ἀλίσκουντο; Εἰ τότε, οἶμαι, σῶφρονες γίγνουντο. δοκεῖ γάρ μοι, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν, ἄνευ μὲν σωφροσύνης οὐδ' ἄλλης ἀρετῆς οὐδὲν ὄφελος εἶναι· τί γὰρ ἂν, ἔφη, χρήσαιτ' ἂν τις ἰσχυρῷ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σῶφρονι, τί δ' ἰππικῷ, τί δὲ πλουσίῳ, τί δὲ δυνάστη ἐν πόλει; σὺν δὲ σωφροσύνῃ καὶ φίλος πᾶς χρήσιμος καὶ θεράπων πᾶς ἀγαθός.
- 17 Τοῦτ' οὖν, ἔφη, λέγεις, ὥς καὶ ὁ σὸς πατήρ ἐν τῇδε τῇ μιᾷ ἡμέρᾳ ἐξ ἄφρονος σῶφρων γεγένηται; Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. Πάθημα ἄρα τῆς ψυχῆς σὺ λέγεις εἶναι τὴν σωφροσύνην, ὥσπερ λύπην, οὐ μάθημα· οὐ γὰρ ἂν δήπου, εἴγε φρόνιμον δεῖ γενέσθαι τὸν μέλλοντα σῶφρονα ἔσεσθαι, παραχορῆμα ἐξ
- 18 ἄφρονος σῶφρων ἂν τις γένοιτο. Τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτω ἦσθον καὶ ἕνα ἄνδρα δι' ἀφροσύνην μὲν ἐπιχειροῦντα κρείττονι ἑαυτοῦ μάχεσθαι, ἐπειδὰν δὲ ἡττηθῇ, εὐθύς πεπαυμένον τῆς πρὸς τοῦτον ἀφροσύνης; πόλιν δ', ἔφη, οὕτω ἐώρακας ἀντιταττομένην πρὸς πόλιν ἑτέραν, ἧς ἐπειδὰν ἡττηθῇ, παραχορῆμα

— Οὐκοῦν, atqui. — τὰ δίκαια, mit Beziehung auf die Worte τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα §. 13. Tigranes, der diese Beziehung wohl versteht, erwidert Ἔστι ταῦτα, allerdings hast du dieses Recht; aber, fährt er nachher fort, du wirst es doch nicht zu deinem Nachtheile ausüben. — Ueber δὲ nach πότερα s. zu II, 4, 13. — σὺν τῷ σῷ ἀγαθῷ, cum commodo tuo. — Zu ἡ, das πότερα entspricht, ist ἄμεινον εἶναι zu wiederholen. — οὕτω geht auf das zweite Glied der vorhergehenden Doppelfrage.

16. μεγάλα. Ueber den Accus. s. zu I, 3, 5. — ὅποτε, eo tempore, quo. — Was liegt in πῶς, dasz ihm nachher εἰ entsprechen kann? —

ἀλίσκουντο, wie II, 2, 22. — σωφροσύνης, im sokratischen Sinn: die auf Erkenntnis beruhende sittliche Besonnenheit. S. d. Einleit. z. d. Mem. §. 13, a. E. — Ueber das wiederholte ἂν hier und im folg. §. s. zu II, 1, 6.

17. πάθημα, affectus, Stimmung. Nach der sokratischen Lehre musz die σωφροσύνη, als Tugend, gelernt und geübt werden. S. Mem. II, 6, 39 und I, 2, 19 ff. — φρόνιμον. Ehe man σῶφρων wird, musz man erst zur Einsicht kommen.

18. καὶ ἕνα. Hier hat Xen. wohl ein entsprechendes καὶ πόλιν im Sinne, statt dessen nachher πόλιν δὲ folgt.

ταύτη ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι πείθεσθαι ἐθέλει; Ποῖαν δ', ἔφη ὁ 19
 Κύρος, καὶ σὺ τοῦ πατρὸς ἦτταν λέγων οὕτως ἰσχυρίζῃ σεσω-
 φρονίσθαι αὐτόν; Ἦν νῆ Δί', ἔφη, σύννοιδεν ἑαυτῷ ἐλευθερίας
 μὲν ἐπιθυμήσας, δοῦλος δ' ὡς οὐδεπώποτε γενόμενος, ἃ δὲ
 ᾠήθη χρῆναι λαθεῖν ἢ φθάσαι ἢ ἀποβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων
 ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. σὲ δὲ οἶδεν, ἐπεὶ ἐβουλήθης
 ἐξαπατῆσαι αὐτόν, οὕτως ἐξαπατήσαντα, ὥσπερ ἂν τις τυφλοὺς
 καὶ κωφοὺς καὶ μὴδ' ὁτιοῦν φρονοῦντας ἐξαπατήσειεν· ἃ δὲ
 ᾠήθης λαθεῖν χρῆναι, οὕτω σὲ οἶδε λαθόντα, ὥστε ἃ ἐνόμιζεν
 ἑαυτῷ ἐχυρὰ χωρία ἀποκεῖσθαι, σὺ εἰρητὰς ταῦτα ἔλαθες προ-
 κατασκευάσας· τάχει δὲ τοσοῦτον περιεγένου αὐτοῦ, ὥστε πρό-
 σωθεν ἐφθασας ἐλθὼν σὺν πολλῷ στόλῳ, πρὶν τοῦτον τὴν
 παρ' ἑαυτῷ δύναμιν ἀθροίσασθαι. Ἐπειτα δοκεῖ σοι, ἔφη ὁ 20
 Κύρος, καὶ ἡ τοιαύτη ἦττα σωφρονίζεν ἱκανὴ εἶναι ἀνθρώ-
 πους, τὸ γινῶναι ἄλλους ἑαυτῶν βελτίους ὄντας; Πολύ γε
 μᾶλλον, ἔφη ὁ Τιργράνης, ἢ ὅταν μάχη τις ἡττηθῇ. ὁ μὲν γὰρ
 ἰσχύι κρατηθεὶς ἐστὶν ὅτε ᾠήθη σωμασκήσας ἀναμαχεῖσθαι·
 καὶ πόλεις γε ἀλοῦσαι συμμάχους προσλαβοῦσαι οἴονται ἀνα-
 μαχέσασθαι ἂν· οὓς δ' ἂν βελτίους τινὲς ἑαυτῶν ἡγήσωνται,
 τούτοις πολλὰκις καὶ ἄνευ ἀνάγκης θέλουσι πείθεσθαι. Σὺ, 21
 ἔφη, ἔοικας οὐκ οἶσθαι τοὺς ὑβριστὰς γιγνώσκειν τοὺς ἑαυτῶν
 σωφρονεστέρους, οὐδὲ τοὺς κλέπτας τοὺς μὴ κλέπτοντας, οὐδὲ
 τοὺς ψευδομένους τοὺς ἀληθῆ λέγοντας, οὐδὲ τοὺς ἀδικοῦντας
 τοὺς τὰ δίκαια ποιοῦντας· οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι καὶ νῦν ὁ σὸς
 πατὴρ ἐψεύσατο καὶ οὐκέτ' ἡμπέδου τὰς πρὸς ἡμᾶς συνθήκας,
 εἰδὼς, ὅτι ἡμεῖς οὐδ' ὁτιοῦν ἂν Ἀστυάγης συνέθετο παραβαί-
 νομεν; Ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ ταῦτα λέγω, ὡς τὸ γινῶναι μόνον τοὺς 22

19. λέγων machen wir zum ver-
 bum finitum. — Ἦν — σύννοιδεν
 ἑαυτῷ, diejenige (meine ich, λέ-
 γω), deren er sich bewusst ist. —
 λαθεῖν ἢ φθάσαι ἢ ἀποβιάσασθαι.
 Hellen. VI, 1, 15 werden dieselben
 drei Thätigkeiten am Jason als einem
 ausgezeichneten Feldherrn gerühmt;
 doch steht dort das simplex βιά-
 ζεσθαι. — οὕτω — λαθόντα. Dazu
 ergänze ταῦτα (aus dem vorherge-
 henden ἃ), über welchen Accus. s.
 zu I, 3, 5. — ἀποκεῖσθαι. In die-
 sem Verbum hat ἀπό dieselbe Be-
 deutung wie in ἀποτιθέναι, ἀπο-
 θήκη, hier: als Rückhalt.

20. Ἐπειτα, danach. S. zu VII,
 5, 83. — τὸ γινῶναι, Apposition zu
 ἡ τοιαύτη ἦττα, insofern jenes die
 nothwendige Folge von dieser ist.
 — καὶ πόλεις γε, und Städte so-
 gar, welche —. Dasz selbst in
 Feindes Hand befindliche Städte da-
 ran denken, den Kampf noch ein-
 mal aufzunehmen, kann noch mehr
 auffallen, als was vorher angegeben
 wird.

21. εἰδὼς, während er doch
 wusste.

22. Ueber ὡς mit folgendem Infin.

- βελτίονας σωφρονίζειν ἄνευ τοῦ δίκην δίδοναι ὑπὸ τῶν βελτιόνων, ὥσπερ ὁ ἐμὸς πατὴρ νῦν δίδωσιν. Ἄλλ', ἔφη ὁ Κῦρος, ὁ γε σὸς πατὴρ πέπονθε μὲν οὐδ' ὅτιοῦν πῶς κακὸν φοβεῖται
- 23 γε μέντοι εὖ οἶδ' ὅτι, μὴ πάντα τὰ ἔσχατα πάθῃ. Οἷα οὖν τι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μᾶλλον καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους τοῦ ἰσχυροῦ φόβου; οὐκ οἶσθ', ὅτι οἱ μὲν τῷ ἰσχυροτάτῳ κολάσματι νομιζόμενοι σιδήρεα παιόμενοι ὅμως ἐθέλουσι καὶ πάλιν μάχεσθαι τοῖς αὐτοῖς; οὓς δ' ἂν σφόδρα φοβηθῶσιν ἄνθρωποι, τούτοις οὐδὲ παραμυθουμένους ἔτι ἀντιβλέπειν δύνανται; Λέγεις σύ, ἔφη, ὡς ὁ φόβος τοῦ ἔργῳ κακοῦσθαι μᾶλλον κολάζει
- 24 τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ σὺ γε οἶσθα, ὅτι ἀληθῆ λέγω· ἐπίστασαι γάρ, ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι, μὴ φύγῃσι πατρίδα, καὶ οἱ μέλλοντες μάχεσθαι δεδιότες, μὴ ἡττηθῶσιν, ἀθύμως διαγρῶσι, καὶ οἱ πλείοντες, μὴ ναυαγῇσιν, καὶ οἱ δουλείαν καὶ δεσμὸν φοβούμενοι, οὗτοι μὲν οὔτε σίτου οὔθ' ὕπνου δύνανται λαγχάνειν διὰ τὸν φόβον· οἱ δὲ ἥδη μὲν φυγάδες, ἥδη δ' ἡττημένοι, ἥδη δὲ δουλεύοντες, ἔστιν ὅτε δύνανται μᾶλλον τῶν
- 25 εὐδαίμωνων ἐσθλῶν τε καὶ καθεύδειν. ἔτι δὲ φανερώτερον καὶ ἐν τοῖσδε, οἷον φόρημα ὁ φόβος· ἔνιοι γὰρ φοβούμενοι, μὴ ληφθέντες ἀποθάνωσιν, ὑπὸ τοῦ φόβου προαποθνήσκουσιν, οἱ μὲν ὀριτοῦντες ἑαυτούς, οἱ δ' ἀπαγχόμενοι, οἱ δ' ἀποσφαττόμενοι· οὕτω πάντων τῶν δεινῶν φόβος μάλιστα καταπλήττει τὰς ψυχάς. τὸν δ' ἐμὸν πατέρα, ἔφη, νῦν πῶς δοκεῖς διακείσθαι τὴν ψυχὴν, ὃς οὐ μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ περὶ γυναικὸς καὶ περὶ πάντων τῶν τέκνων [δουλείας] φο
- 26 βεῖται; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἄλλὰ νῦν μὲν ἔμοιγε οὐδὲν ἄπιστον τοῦτον οὕτω διακείσθαι· δοκεῖ μέντοι μοι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι εὐτυχοῦντα ἐξυβρίσαι καὶ πταίσαντα ταχὺ πτῆξαι, καὶ ἀνεθέντα γε πάλιν αὖ μέγα φρονῆσαι καὶ πάλιν αὖ πρά
- 27 γματα παρέχειν. Ἄλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχει μὲν προ-

s. zu I, 6, 18. — δίκην δίδοναι ist ein passiver Begriff; daher ὑπό. S. zu I, 6, 45. — μέντοι, allerdings und zugleich dem vorhergehenden μέν entsprechend. — εὖ οἶδ' ὅτι, wie ein Wort zu nehmen, wie εὖ ἴσθι ὅτι und δήλον ὅτι, entsprechend unseren Adverbien: gewiss, offenbar.

23. ἔργῳ, revera. Ueber den Gedanken vergl. Hier. VI. 6.

24. μὴ—πατρίδα, dass sie verbannt werden. — οἱ—δεδιότες gehören zusammen und μέλλοντες μάχεσθαι ist untergeordnet, ebenso wie nachher πλείοντες, indem δεδιότες zu οἱ zu wiederholen ist.

26. ἔνιοι γάρ, einige nämlich.

26. πάλιν αὖ. S. zu I, 6, 13. — πράγματα παρέχειν, zu schaffen machen.

27. ἔχει — προφάσεις, enthal-

φράσεις τὰ ἡμέτερα ἀμαρτήματα, ὥστ' ἀπιστεῖν ἡμῖν· ἔξεστι δέ σοι καὶ φρούρια ἐντειχίζειν καὶ τὰ ἐχυρὰ κατέχειν καὶ ἄλλο ὅ τι ἂν βούλῃ πιστὸν λαμβάνειν. καὶ μέντοι, ἔφη, ἡμᾶς μὲν ἔξεις οὐδέν τι τούτοις μέγα λυπουμένους· μεμνησόμεθα γάρ, ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν αἰτιοὶ ἐσμεν· εἰ δέ τι τῶν ἀναμαρτήτων παραδοὺς τὴν ἀρχὴν ἀπιστῶν αὐτοῖς φανεῖ, ὄρα, μὴ ἅμα τε εὖ ποιήσης καὶ ἅμα οὐ φίλον νομίσωσί σε· εἰ δ' αὖ φυλαττόμενος τὸ ἀπεχθάνεσθαι μὴ ἐπιθήσεις αὐτοῖς ξυγὰ τοῦ μὴ ὑβρίσαι, ὄρα, μὴ ἐκείνους αὖ δεήσει σε σωφρονίζειν ἔτι μᾶλλον ἢ ἡμᾶς νῦν ἐδέησεν. Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τοιούτοις μὲν ²⁸ ἔργωγε ὑπηρέταις, οὓς εἰδείην ἀνάγκη ὑπηρετοῦντας, ἀηδῶς ἂν μοι δοκῶ χρῆσθαι· οὓς δὲ γινώσκων δοκοῖην ὅτι εὐνοίᾳ καὶ φιλλὰ τῇ ἐμῇ τὸ δέον συλλαμβάνοιεν, τούτους ἂν μοι δοκῶ καὶ ἀμαρτάνοντας ὅῃον φέρειν ἢ τοὺς μισοῦντας μὲν, ἐκπλεω δὲ πάντα ἀνάγκη διαπονουμένους. καὶ ὁ Τιγράνης εἶπε πρὸς ταῦτα, Φιλίαν δὲ παρὰ τίνων λάβοις ἂν ποτε τοσαύτην, ὅσην σοι παρ' ἡμῶν ἔξεστι κτήσασθαι νῦν; Παρ' ἐκείνων οἶμαι, ἔφη, παρὰ τῶν μηδέποτε πολεμίων γεγενημένων, εἰ ἐθέλοιμι εὐεργετεῖν αὐτοὺς ὥσπερ σὺ νῦν με κελεύεις εὐεργετεῖν ὑμᾶς. Ἡ καὶ δύναιο ἂν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐν τῷ παρόντι νῦν εὐρεῖν ὅτῳ ²⁹ ἂν χαρίσαιο ὅσαπερ τῷ ἐμῷ πατρί; αὐτίκα, ἔφη, ἦν τινα ἑᾶς ζῆν τῶν σε μηδὲν ἡδικηκότων, τίνα σοι τούτου χάριν οἶε αὐτὸν εἶσεσθαι; τί δ', ἦν αὐτοῦ τέκνα καὶ γυναικὰ μὴ ἀφαιρῇ, τίς σε τούτου ἔνεκα φιλήσει μᾶλλον ἢ ὁ νομίζων προσήκειν αὐτῷ ἀφαιρεθῆναι; τὴν δ' Ἀρμενίων βασιλείαν εἰ μὴ ἔξει, οἰσθὰ τίνα, ἔφη, νῦν λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἡμᾶς; οὐκοῦν καὶ

ten Gründe. — ἐντειχίζειν, d. i. ἐν τῇ ἡμῶν χώρᾳ. — πιστὸν, Pfand. — οὐδέν τι. S. zu I, 1, 1. — μέγα λυπουμένους, statt μάλα λυπουμ. Diesen sonst poetischen Ausdruck hat Xen. mehrfach. S. III, 2, 4. V, 1, 28. — αὐτοῖς auf τινι bezogen, wie I, 2, 2. — ἅμα τε — καὶ ἅμα. Es werden hier durch das seltene ἅμα τε — καὶ ἅμα zwei Satzglieder verbunden, von denen eigentlich nur das zweite zu ὄρα, μὴ passt; das erste geben wir durch einen concessiven Satz (obwohl du —) wieder. Ganz ähnlich ist ein zu II, 2, 5 besprochenen Gebrauch von μὲν — δέ. — τοῦ μὴ ὑβρίσαι. Der Genitiv sowie die Part. μὴ nach ξυγὰ

ist ebenso zu verstehen wie τοῦ μὴ nach ἐμποδῶν II, 4, 23 und nach ἐν ἀσφαλεῖ II, 4, 13.

28. μοι δοκῶ χρῆσθαι. S. zu I, 1, 1. Ohne μοι δοκῶ würden die Worte heissen ἀηδῶς ἂν χρῶμην. — ἐμῇ, d. i. πρὸς ἐμέ oder ἐμοῦ. — τὸ δέον συλλαμβάνοιεν. Mit dem Accus. auch VII, 5, 49. Oekon. XIII, 10: τάδε συλλαμβάνω αὐτοῖς. — παρ' ἐκείνων führt das Folgende nur ein; daher παρὰ vor τῶν wiederholt wird.

29. ἐν τῷ παρόντι νῦν. Vergl. II, 4, 12. V, 4, 30 und πάλιν αὐτὸν καὶ πάλιν I, 6, 13. — αὐτίκα, z. B. — τί δ', ferner. — Constr.: οἰσθὰ τίνα, εἰ μὴ ἔξει, τὴν — βασιλείαν —

τοῦτ', ἔφη, δῆλον, ὅτι ὁ μάλιστα λυπούμενος, εἰ μὴ βασιλεύσει, 30 οὗτος καὶ λαβὼν τὴν μεγίστην ἂν σοι χάριν εἰδείῃ. εἰ δέ τί σοι, ἔφη, μέλει καὶ τοῦ ὥς ἥμιστα τεταραγμένα τάδε καταλιπεῖν, ὅταν ἀπίης, σκόπει, ἔφη, πότερον ἂν οἶε ἡρεμεστέρας ἔχειν τὰ ἐνθάδε καινῆς ἀρχομένης ἀρχῆς ἢ τῆς εἰωθυίας καταμενούσης· εἰ δέ τί σοι μέλει καὶ τοῦ ὥς πλείστην στρατιὰν ἐξάγειν, τίν' ἂν οἶε μᾶλλον ἐξετάσαι ταύτην ὀρθῶς τοῦ πολλάκις αὐτῇ κε- 31 χρημένου; εἰ δὲ καὶ χρημάτων δεῇσει, τίνα ἂν ταῦτα νομίζεις κρεῖττον ἐκπορίσαι τοῦ καὶ εἰδότος καὶ ἔχοντος πάντα τὰ ὄντα; ὠγαθέ, ἔφη, Κῦρε, φυλάξαι, μὴ ἡμᾶς ἀποβαλὼν σαντὸν ζημιώσης πλείω ἢ ὁ πατήρ ἡδυνήθη σε βλάψαι. ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν.

- 31 Ὁ δὲ Κῦρος ἀκούων ὑπερήδeto, ὅτι ἐνόμιζε περαινέσθαι πάντα αὐτῷ, ὅσαπερ ὑπέσχετο τῷ Κναξάρῳ πράξειν· ἐμέμνητο γὰρ εἰπὼν, ὅτι καὶ φίλον οἶοιτο μᾶλλον ἢ πρόσθεν ποιήσκειν. καὶ ἐκ τούτου δὴ τὸν Ἀρμένιον ἐρωτᾷ, "Ἦν δὲ δὴ ταῦτα πεί- 32 θωμαι ὑμῖν, λέγε μοι, ἔφη, σύ, ὦ Ἀρμένιε, πόσῃ μὲν στρα- τιάν μοι συμπέμψεις, πόσα δὲ χρήματα συμβαλῇ εἰς τὸν πόλε- 32 μον; πρὸς τοῦτα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Οὐδὲν ἔχω, ὦ Κῦρε, ἔφη, ἀπλούστερον εἰπεῖν οὐδὲ δικαιότερον ἢ δεῖξαι μὲν ἐμὲ πᾶσαν τὴν οὖσαν δύναμιν, σὲ δὲ ἰδόντα ὅσῃ μὲν ἂν σοι δοκῇ στρατιὰν ἄγειν, τὴν δὲ καταλιπεῖν τῆς χώρας φυλακὴν. ὥς δ' αὐτως περὶ χρημάτων δηλώσαι μὲν ἐμὲ δίκαιόν σοι πάντα τὰ ὄντα, σὲ δὲ τούτων αὐτὸν γνόντα ὅποσα ἂν βούλῃ φέρεσθαι 33 καὶ ὅποσα ἂν βούλῃ καταλιπεῖν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, "Ἴδι δὴ λέξον μοι, πόσῃ σοι δύνამίς ἐστι, λέξον δὲ καί, πόσα χρήματα. ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, Ἰππεῖς μὲν τοίνυν εἰσὶν Ἀρμε- νίων εἰς ὀκτακισχιλίους, πεζοὶ δὲ εἰς τέτταρας μυριάδας· χρή- 33 ματα δ', ἔφη, σὺν τοῖς θησαυροῖς οἷς ὁ πατήρ κατέλιπεν ἔστιν

λυπούμενον. — λαβὼν, nämlich τὴν Ἀρμενίων βασιλείαν.

30. μᾶλλον—ὀρθῶς, gehöriger, besser. — ἔχοντος, in seiner Gewalt hat. — φυλάξαι, uη—ζημιώ- σης. Hiermit kommt Tigranes auf den §. 15 ausgesprochenen Gedanken zurück, den er bis hierher ausge- führt hat.

31. ἐμέμνητο — εἰπὼν. S. B. 141, 6, a. K. 56, 7, Anm. 1. — φίλον, nämlich τὸν Ἀρμένιον. — οἶοιτο.

Als Hoffnung sprach das Kyros aus II, 4, 14. — συμβαλῇ. S. zu I, 3, 18.

32. ἢ δεῖξαι, als dasz ich zei- ge. — μὲν vor ἐμὲ, wodurch auch δεῖξαι mit gehoben wird, wie nach- her δὲ und ἰδόντα durch das zwi- schengestellte δέ. Vergl. III, 2, 12. — τὴν δέ, als ob τὴν μὲν statt ὅσῃ μὲν vorherginge. Ebenso IV, 5, 46: ὅσοι—, οἱ δέ.

33. πόσῃ — πόσα. S. zu I, 2, 10. — λέξον δὲ καί. Vorher λέξον ohne μὲν, das in der Anaphora selten

εἰς ἀργύριον λογισθέντα τάλαντα πλείω τῶν τρισχιλίων. καὶ 34
ὁ Κύρος οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλ' εἶπε, Τῆς μὲν τοίνυν στρατιᾶς,
ἐπεὶ σοι, ἔφη, οἱ ὁμοροὶ Χαλδαῖοι πολεμοῦσι, τοὺς ἡμίσεις μοι
σύμπεμπε· τῶν δὲ χρημάτων, ἀντὶ μὲν τῶν πεντήκοντα τα-
λάντων, ὧν ἔφερες δασμόν, διπλάσια Κναξάρῃ ἀπόδος, ὅτι
ἔλιπες τὴν φοράν· ἐμοὶ δ', ἔφη, ἄλλα ἑκατὸν δάνεισον· ἐγὼ δέ
σοι ὑπισχνούμαι, ἣν ὁ θεὸς εὖ διδῶ, ἀνθ' ὧν ἂν ἐμοὶ δανείσῃς
ἄλλα πλείονος ἄξια εὐεργετήσῃν ἢ τὰ χρήματα ἀπαριθμήσῃν,
ἣν δύναμαι· ἣν δὲ μὴ δύναμαι, ἀδύνατος ἂν φανοίμην, οἶμαι,
ἄδικος δ' οὐκ ἂν δικαίως κρινοίμην. καὶ ὁ Ἀρμένιος, Πρὸς 35
τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κύρε, μὴ οὕτω λέγε· εἰ δὲ μή, οὐ θαρ-
ροῦντά με ἔξεις· ἀλλὰ νόμιζε, ἔφη, ἃ ἂν καταλίπῃς μηδὲν ἥτ-
τον σὰ εἶναι ὧν ἂν ἔχων ἀπίης. Εἶεν, ἔφη ὁ Κύρος· ὥστε δὲ
τὴν γυναικα ἀπολαβεῖν, ἔφη, πόσα ἂν μοι χρήματα δοίης;
Ὅποσα ἂν δυναίμην, ἔφη. Τί δέ, ὥστε τοὺς παῖδας; Καὶ τού-
των, ἔφη, ὅποσα ἂν δυναίμην. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κύρος, ταῦτα
μὲν ἤδη διπλάσια τῶν ὄντων. σὺ δέ, ἔφη, ὦ Τιγράνη, λέξον 36
μοι, πόσου ἂν πρίαίω ὥστε τὴν γυναικα ἀπολαβεῖν. ὁ δὲ
ἐτύγχανε νεόγαμος ὢν καὶ ὑπερφιλῶν τὴν γυναικα. Ἐγὼ μὲν,
ἔφη, ὦ Κύρε, κἂν τῆς ψυχῆς πριαίμην ὥστε μήποτε λατρεῦσαι
ταύτην. Σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη, ἀπάγου τὴν σὴν· οὐδὲ γὰρ εἰ- 37
ληφθαι ἔγωγε αἰχμάλωτον ταύτην νομίζω σοῦ γε μηπόποτε
φυγόντος ἡμᾶς. καὶ σὺ δέ, ὦ Ἀρμένιε, ἀπάγου τὴν γυναικα

(IV, 3, 21) fehlt und fast nur da, wo δὲ καὶ folgt wie Mem. I, 2, 20. II, 6, 22. 23. 8, 5. Hellen. V, 1, 28. Anab. III, 1, 23. — εἰς ἀργύριον λογ., nach Silber oder auf S. berechnet. — τῶν τρισχιλίων. Ueber den Artikel s. zu I, 2, 13. Es sind ohne Zweifel attische und nicht babylonische Talente zu verstehen, da Xen. für seine Landsleute schrieb. Danach enthielt die Schatzkammer des Armeniers über 4,125,000 Thaler.

34. οἱ ὁμοροὶ Χαλδαῖοι, nicht die Bewohner von Mesopotamien, sondern ein Gebirgsvolk am schwarzen Meere. — τοὺς ἡμίσεις. S. zu II, 3, 17. Also 24000 Mann (nach §. 33) verlangt Kyros, d. h. nicht mehr, als der Armenier nach II, 1, 6 auch vorher zu stellen hatte. — ὧν—δασμός. Derselbe Gen. wie in δασμός πεντήκοντα τάλαντων (ein Tribut

von 50 T.). — ἔλιπες τὴν φοράν. S. zu §. 1. — εὖ διδῶ, Glück verleiht. εὖ vertritt das Object. S. K. 60, 7, 4. — Ueber den Accus. ἄλλα bei εὐεργετήσῃν s. zu I, 3, 5. — ἀπαριθμήσῃν. S. zu II, 4, 12.

35. εἰ δὲ μή, sonst, eigentlich: wenn du aber meine Bitte (so nicht zu sprechen) nicht erfüllst. S. B. 151, 7. K. 65, 5, Anm. 12. — ἃ ἂν, wie §. 12. — μηδὲν, durchaus nicht etwa. — ὧν—ἔχων, d. i. τούτων, ἃ—ἔχων. — εἶεν, wie §. 13. — ὥστε. S. zu III, 2, 16. — τοὺς παῖδας, wozu das verbum aus dem Vorhergehenden zu ergänzen. — τούτων, Gen. des Preises: um diese behalten zu dürfen. — τῶν ὄντων, deines Vermögens.

37. αἰχμάλωτον, als Kriegsgefangene. — καὶ—δέ. S. zu I, 1,

καὶ τοὺς παῖδας μὴδὲν αὐτῶν καταθείς, ἵνα εἰδῶσιν, ὅτι ἐλεύθεροι πρὸς σε ἀπέρχονται. καὶ νῦν, ἔφη, δειπνεῖτε παρ' ἡμῖν· δειπνήσαντες δὲ ἀπελεύνετε ὅποι ὑμῖν θυμός. οὕτω δὴ κατέμειναν.

- 38 Διασκηνοῦντων δὲ μετὰ δειπνον ἐπήρετο ὁ Κῦρος, Εἰπέ μοι, ὦ Τιργράνη, ποῦ δὴ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀνὴρ, ὃς συνεθήρα ἡμῖν καὶ σύ μοι μάλα ἐδόκεις θαναμάζειν αὐτόν. Οὐ γάρ, ἔφη, ἀπέκτεινεν αὐτόν ὁ ἐμὸς πατήρ; Τί λαβὼν ἀδικοῦντα; Διαφθείρειν αὐτόν ἔφη ἐμέ. καίτοι γ', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτω καλὸς κἀγαθὸς ἐκεῖνος ἦν, ὥς καὶ ὅτε ἀποθνήσκειν ἔμελλε προσκαλέσας με εἶπε, Μῆτι σύ, ἔφη, ὦ Τιργράνη, ὅτι ἀποκτείνει με, χαλεπανθῆς τῷ πατρί. οὐ γὰρ κακονοία τινὶ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἀγνοία. ὅποσα δὲ ἀγνοία ἄνθρωποι ἐξαμαρτάνουσι, πάντ' ἀκούσια ταῦτα ἐγὼ νομίζω. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐπὶ τούτοις εἶπε,
- 39 Φεῦ τοῦ ἀνδρός. ὁ δὲ Ἀρμένιος ἔλεξεν, Οὔτοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδ' οἱ ταῖς ἐαυτῶν γυναιξὶ λαμβάνοντες συνόντας ἄλλοτρίους ἄνδρας οὐ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς κατακτείνουσιν, ὥς ἀφρονεστέρως ποιοῦντας τὰς γυναικας, ἀλλὰ νομίζοντες ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν, διὰ τοῦτο ὥς πολεμίοις αὐτοῖς χρῶνται. καὶ ἐγὼ ἐκείνῳ ἐφθόρον, ὅτι μοι ἐδόκει τοῦτον ποιεῖν αὐτόν
- 40 εἰν αὐτόν μᾶλλον θαναμάζειν ἢ ἐμέ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλὰ

2. — αὐτῶν, wie vorher τούτων. — δειπνήσαντες. Auch wir wiederholen so mit Nachdruck das Verbum statt eines einfachen dann, oder wo das Partic. Präs. steht, dabei, wie VII, 5, 78.

38. Διασκηνοῦντων, nämlich αὐτῶν. S. zu I, 4, 18. διασκηνεῖν ist das Gegentheil von συσκηνεῖν III, 2, 25: nach aufgehobener Tafel auseinandergehen. So auch Hellen. IV, 8, 18. — ἐκεῖνος — ὁ ἀνὴρ, σοφιστής. S. §. 14. — καὶ αὐτόν = καὶ ὁν. S. zu V, 2, 15. — Οὐ γάρ. S. zu I, 4, 12. — Τί, abhängig von ἀδικοῦντα. — ὥς, consecutiv. — χαλεπανθῆς, deponentisch wie Anab. IV, 6, 2. Das Medium χαλεπαίνεσθαι steht V, 2, 18. In der Bedeutung zürnen gewöhnlich das Activ. Mit dieser Erzählung wollte Xen. an den Tod und an den Charakter des Sokrates erinnern.

39. ἐπὶ τούτοις, darauf. — Φεῦ

τοῦ ἀνδρός. S. B. 132, Anm. 31. K. 47, 3, Anm. 2. — γυναιξὶ hängt ab von συνόντας. — κατακτείνουσι. Das attische Recht gestattete dem beleidigten Gatten den Ehebrecher zu tödten. Derselbe Gedanke wie hier findet sich Hier. III, 3 ausgesprochen. — ὥς — ποιοῦντας. S. zu I, 4, 21. Es sind hier zwei Constructionen gemischt; eigentlich war entweder zu sagen τοῦτο αἰτιώμενοι —, ὥς — ποιοῦσι, oder αἰτιώμενοι —, ὥς — ποιοῦντας ohne τοῦτο. — ἀφρονεστέρως ist hier wie öfter ἀφρονεῖν, ἀνόητος und ähnliche Wörter vom Unsittlichen zu verstehen. — αὐτοὺς, Subject zu ἀφαιρ. — αὐτόν μᾶλλον θαναμάζειν ἢ ἐμέ. Dasselbe sagen vom Sokrates seine Gegner Mem. I, 2, 51, dass er nämlich die jungen Leute ihren Eltern und Verwandten entfremde, indem er ihnen gegen diese Verachtung und Achtung nur vor ihm selber einflösze.

ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ὦ Ἀρμένιε, ἀνθρώπινά μοι δοκεῖς ἀμαρτεῖν· καὶ σύ, ὦ Τιγράνη, συγγίγνωσκε τῷ πατρί. τότε μὲν δὴ τοιαῦτα διαλεχθέντες καὶ φιλοφρονηθέντες, ὥσπερ εἰκὸς ἐκ συναλλαγῆς, ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ἀρμαμάξας σὺν ταῖς γυναιξὶν ἀπήλαντον εὐφραινόμενοι.

Ἐπεὶ δ' ἦλθον οἴκαδε, ἔλεγον τοῦ Κύρου ὁ μὲν τις τὴν⁴¹ σοφίαν, ὁ δὲ τὴν καρτερίαν, ὁ δὲ τὴν προαότητα, ὁ δὲ τις καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος. ἔνθα δὴ ὁ Τιγράνης ἐπήρετο τὴν γυναῖκα, Ἥ καὶ σοί, ἔφη, ὦ Ἀρμενία, καλὸς ἐδόκει ὁ Κύρος εἶναι; Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐκείνον ἐθεώμην. Ἀλλὰ τίνα μὴν; ἔφη ὁ Τιγράνης. Τὸν εἰπόντα νῆ Δία, ὡς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἂν πρίατο ὥστε μὴ με δουλεύειν. τότε μὲν δὴ, ὥσπερ εἰκὸς ἐκ τοιούτων, ἀνεπαύοντο σὺν ἀλλήλοις.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Ἀρμένιος Κύρῳ μὲν καὶ τῇ στρατιᾷ⁴² ἀπάσῃ ξένια ἐπεμπε, προσεῖπε δὲ τοῖς ἑαυτοῦ, οὓς δέησιν στρατεύεσθαι, εἰς τρίτην ἡμέραν παρῆναι· τὰ δὲ χρήματα ὧν εἶπεν ὁ Κύρος διπλάσια ἀπηρίθμησεν. ὁ δὲ Κύρος ὅσα εἶπε λαβὼν τάλλα ἀπέπεμψεν· ἤρετο δὲ, πότερος ἔσται ὁ τὸ στρατευμα ἄγων, ὁ παῖς ἢ αὐτός. εἰπέτην δὲ ἅμα ὁ μὲν πατήρ οὕτως, Ὅποτερον ἂν σὺ κελύης· ὁ δὲ παῖς οὕτως, Ἐγὼ μὲν οὐκ ἀπολείψομαί σου, ὦ Κύρε, οὐδ' ἂν σκευοφόρον ἐμὲ δέησιν σοι συνακολουθεῖν. καὶ ὁ Κύρος ἐπιγελάσας εἶπε, Καὶ ἐπὶ⁴³ πόσῳ ἂν, ἔφη, ἐθέλεις τὴν γυναῖκά σου ἀκοῦσαι ὅτι σκευοφορεῖς; Ἀλλ' οὐδέν, ἔφη, ἀκούειν δεήσει αὐτήν· ἄξω γάρ, ὥστε ὁρᾶν ἐξέσται ὅ τι ἂν ἐγὼ πράττω. Ὡρα ἂν, ἔφη, συσκευάζεσθαι ὑμῖν εἶη. Νόμιζε δ', ἔφη, συσκευασμένους παρῆσεσθαι ὅ τι ἂν ὁ πατήρ δῶ. τότε μὲν δὴ ξενισθέντες οἱ στρατιῶται ἐκοιμήθησαν.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀναλαβὼν ὁ Κύρος τὸν Τιγράνην καὶ²

40. ἀνθρώπινα, d. h. Verzeihliches.

41. τὸ μέγεθος. S. zu V, 1, 5. — τίνα μὴν, verwundernde Frage wie πῶς μὴν I, 6, 28, τί μὴν II, 1, 8 u. a. — εἰπόντα, §. 36. — ἀνεπαύοντο σὺν ἀλλήλοις. Ganz ähnliche Situation des Paris und der Helena Hom. II, III, 447.

42. ὧν — διπλάσια = διπλάσια τούτων, ᾧ.

43. ἐπὶ πόσῳ — ἀκοῦσαι. Der Sinn ist: du möchtest doch wohl um

keinen Preis — hören lassen wollen. Vergl. Memor. II, 2, 8: λέγει ἃ οὐκ ἂν τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ βούλοιτο ἀκοῦσαι. — ἄξω. Diese Sitte wird erklärt IV, 3, 2. — ἐξέσται, nämlich αὐτῇ. — Ὡρα ἂν — εἶη. Das Asyndeton bezeichnet hier den plötzlichen Uebergang zu etwas Anderem. Anders I, 4, 13, 28. — συσκευασμένους — ὅ τι, mit allem, was — S. zu I, 3, 5.

2. Inhalt: Kyros mit seinen Persern und begleitet vom Tigranes

τῶν Μήδων ἱππέων τοὺς κρατίστους καὶ τῶν ἑαυτοῦ φίλων
 ὁπόσους καιρὸς ἐδόκει εἶναι, περιελαύνων τὴν χώραν κατε-
 θαῖτο, σκοπῶν, ποῦ τειχίσειε. καὶ ἐπ' ἄκρον τι ἐλθὼν ἐπηρώτα
 τὸν Τιγράνην, ποῖα εἴη τῶν ὀρέων, ὁπόθεν οἱ Χαλδαῖοι κατα-
 θέοντες ληίζονται. καὶ ὁ Τιγράνης ἐδείκνυεν. ὁ δὲ πάλιν
 ἤρωτο, Νῦν δὲ ταῦτα τὰ ὄρη ἐρημά ἐστιν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη,
 ἀλλ' αἰεὶ σκοποὶ εἰσὶν ἐκείνων, οἱ σημαίνουσι τοῖς ἄλλοις ὅ τι
 ἂν ὀρώσι. Τί οὖν, ἔφη, ποιούσιν, ἐπὶν αἰσθάνται; Βοηθοῦσιν,
 2 ἔφη, ἐπὶ τὰ ἄκρα, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται. ταῦτα μὲν δὴ ὁ
 Κῦρος ἠκηκόει· σκοπῶν δὲ κατενόει πολλὴν τῆς χώρας τοῖς
 Ἀρμενίοις ἐρημον καὶ ἀργὸν οὖσαν διὰ τὸν πόλεμον. καὶ τότε
 μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καὶ δειπνήσαντες ἐκοιμήθη-
 3 σαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ αὐτός τε ὁ Τιγράνης παρῆν συνεσκεua-
 σμένος καὶ ἱππεῖς εἰς τοὺς τετρακισχιλίους συνελέγοντο αὐτῷ
 καὶ τοξόται εἰς τοὺς μυρίους καὶ πελτασταὶ ἄλλοι τοσοῦτοι.
 ὁ δὲ Κῦρος ἐν ᾧ συνελέγοντο ἐθύετο· ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ
 ἦν αὐτῷ, συνεκάλεσε τοὺς τε τῶν Περσῶν ἡγεμόνας καὶ τοὺς
 4 τῶν Μήδων. ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἦσαν, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἔστι μὲν τὰ ὄρη ταῦτα, ἃ ὀρώμεν, Χαλ-
 δαίων· εἰ δὲ ταῦτα καταλάβοιμεν καὶ ἐπ' ἄκρον γένοιτο ἡμέ-
 τερον φρούριον, σωφρονεῖν ἀνάγκη ἂν εἴη πρὸς ἡμᾶς ἀμφοτέ-
 ροις, τοῖς τε Ἀρμενίοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις. τὰ μὲν οὖν ἱερὰ
 καλὰ ἡμῖν· ἀνθρωπίνῃ δὲ προθυμίᾳ εἰς τὸ πρᾶχθῆναι ταῦτα

mit seiner Schaar nimmt die Höhen
 des zwischen Armenien und dem
 Lande der Chaldäer liegenden Grenz-
 gebirges, das die Letzteren besetzt
 hielten, ein und trifft Anstalten die-
 selben zu befestigen, wozu sich der
 Armenier in freudiger Dankbarkeit
 ihm behülflich zeigt. Durch Kyros'
 Vermittelung überlassen die Arme-
 nier den Chaldäern ebenes Land
 zum Bebauen und diese jenen ihre
 Berge zur Weide. Die Berghöhen
 behält Kyros. Die beiden nun ver-
 söhnten Völker schlieszen ein Schutz-
 und Trutzbündnis und übernehmen
 gemeinschaftlich den Bau der Berg-
 feste. Die Chaldäer sind damit ein-
 verstanden, dass diejenigen ihres
 Stammes, die bisher von Raub leb-
 ten, dem Kyros Lohndienste thun.
 Zuletzt wird eine Gesandtschaft an
 die Inder verabredet, um von diesen

Geld zu erlangen, an welcher Theil
 zu nehmen Kyros die Armenier und
 Chaldäer auffordert.

1. Μήδων, Adjectiv wie Πέρσαι
 II, 1, 13. — καιρὸς, nämlich ἀνα-
 λαβεῖν. — ποῦ — ποῖα. S. zu I, 2,
 10. — τειχίσειε, nämlich ein φρού-
 ριον. — ὀρέων. Nicht contrahirte
 Formen finden sich bei Xen. mehr-
 fach, namentlich die des Gen. Plur.
 von den neutr. auf ος. — οἱ Χαλ-
 δαῖοι. S. zu III, 1, 34. — ἐπὶν,
 statt des attischen ἐπ' αὐν, kommt auch
 sonst bei Xen. einige Mal vor.

2. ἠκηκόει. Wegen des Plusquam-
 perfects vergl. zu I, 4, 1. — πολ-
 λην τῆς χώρας. Oekon. IV, 8: ὁπό-
 σην — τῆς χώρας. S. zu II, 3, 17.

3. εἰς τοὺς μυρίους. Wegen des
 Artikels s. zu I, 2, 13. — πελτασταὶ
 ἄλλοι τοσ. d. i. ἄλλοι τοσ. πελτα-
 σταὶ ὄντες.

οὐδὲν οὕτω μέγα σύμμαχον ἂν γένοιτο ὥς τάχος. ἦν γὰρ
φθάσωμεν πρὶν τοὺς πολεμίους συλλεγῆναι ἀναβάντες, ἢ παν-
τάπασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον ἢ ὀλίγοις τε καὶ ἄσθε-
νέσι χρησαίμεθ' ἂν πολεμίοις. τῶν οὖν πόνων οὐδεὶς ῥᾶν 5
οὐδ' ἀκινδυνότερος, ἔφη, ἐστὶ τοῦ νῦν καρτερεῖσθαι σπεύδοντας.
ἔτε οὖν ἐπὶ τὰ ὄπλα. καὶ ὑμεῖς μὲν, ὦ Μῆδοι, ἐν ἀριστερᾷ
ἡμῶν πορεύεσθε· ὑμεῖς δέ, ὦ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν ἡμίσεις ἐν δεξιᾷ,
οἱ δὲ ἡμίσεις ἔμπροσθεν ἡμῶν ἡγείσθε· ὑμεῖς δ', ὦ ἱππεῖς,
ὀπισθεν ἔπεσθε παρακλυόμενοι καὶ ὠθοῦντες ἄνω ἡμᾶς, ἦν
δὲ τις μαλακύνηται, μὴ ἐπιτρέπτε. ταῦτ' εἰπὼν ὁ Κῦρος 6
ἡγεῖτο ὀρθίους ποιησάμενος τοὺς λόχους. οἱ δὲ Χαλδαῖοι ὥς
ἔγνωσαν τὴν ὁρμὴν ἄνω οὖσαν, εὐθύς ἐσήμαινόν τε τοῖς
ἑαυτῶν καὶ συνεβόων ἀλλήλους καὶ ἠθορίζοντο. ὁ δὲ Κῦρος
παρηγγύα, Ἄνδρες Πέρσαι, ἡμῖν σημαίνουσι σπεύδειν. ἦν γὰρ
φθάσωμεν ἄνω γενόμενοι, οὐδὲν τὰ τῶν πολεμίων δυνησεται.

Εἶχον δὲ οἱ Χαλδαῖοι γέγρα τε καὶ παλὰ δύο· καὶ πολε- 7
μικώτατοι δὲ λέγονται οὗτοι τῶν περὶ ἐκείνην τὴν χώραν εἶναι·
καὶ μισθοῦ στρατεύονται, ὁπόταν τις αὐτῶν δέηται, διὰ τὸ
πολεμικοὶ τε καὶ πένητες εἶναι· καὶ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὀρεινὴ
τέ ἐστὶ καὶ ὀλίγη ἢ τὰ χρήματα ἔχουσα. ὥς δὲ μᾶλλον ἐπλη- 8
οίαζον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον τῶν ἄκρων, ὁ Τιγράνης σὺν τῷ
Κύρῳ πορευόμενος εἶπεν, ὦ Κῦρε, ἄρ' οἶσθ', ἔφη, ὅτι αὐτοὺς
ἡμᾶς αὐτίκα μάλα δεήσει μάχεσθαι; ὥς οἱ γε Ἀρμένιοι οὐ μὴ
δέξονται τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος εἰπὼν, ὅτι εἰδείη τοῦτο,
εὐθύς παρηγγύησε τοῖς Πέρσαις παρασκευάζεσθαι, ὥς αὐτίκα
δεῆσον διώκειν, ἐπειδὰν ὑπαγάγῃσι τοὺς πολεμίους ὑποφεν-

4. μέγα σύμμαχον. S. zu III, 1, 27.

5. ἔτε οὖν ἐπὶ τὰ ὄπλα. Diese Worte sind ebenso wie die vorhergehenden an die Persischen und Medischen Offiziere gerichtet und zwar, wie aus dem Inhalt von §. 4 zu ersehen ist, in Abwesenheit der Armenier. Folglich musz das Folgende, da hier auch die Armenier angeredet werden, an einer anderen Stelle gesprochen gedacht werden, wo die Armenischen und Medischen Anführer vor dem Kyros versammelt standen. Daz sich darüber hier gar keine Andeutung findet, ist ein auffallendes Versehen. — ἡμῶν, der Perser. — ὦ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν — οἱ δέ. S. zu I, 1, 1.

6. ὀρθίους, mit schmaler Fronte, in Colonnen, mit Zwischenräumen.

7. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. — τὰ χρήματα, res necessarias.

8. αὐτίκα μάλα, sehr bald. — ὥς οἱ γε Ἀρμ., denn die Arm. — οὐ μὴ δέξονται, werden sicherlich nicht —. Vergl. VIII, 1, 5. B. 139, 6. K. 53, 7. Anm. 6. C. 620. — ὥς — δεῆσον, wie I, 6, 12. — ἐπειδὰν — ὑπαγάγῃσι — ὑποφενύοντες. Die zu erwartende Flucht der Armenier will Kyros den Seinen als eine Kriegslist erscheinen lassen: das bezeichnet das zweimalige ὑπο.

- 9 ρουτες οἱ Ἀρμενιοί, ὥστ' ἐγγὺς ἡμῖν γενέσθαι. οὕτω δὲ ἡγοῦντο
 μὲν οἱ Ἀρμενιοί· τῶν δὲ Χαλδαίων οἱ παρόντες, ὥς ἐπλησίαζον
 οἱ Ἀρμενιοί, ἀλαλάξαντες ἔθιον, ὥσπερ εἰώθεσαν, εἰς αὐτούς·
 10 οἱ δὲ Ἀρμενιοί, ὥσπερ εἰώθεσαν, οὐκ ἐδέχοντο. ὥς δὲ διώ-
 κοντες οἱ Χαλδαῖοι εἶδον ἐναντίους μαχαιοφόρους λεμένους
 ἄνω, οἱ μὲν τινες αὐτοῖς πελάσαντες ταχὺ ἀπέθνησκον, οἱ δ'
 ἔφευγον, οἱ δέ τινες καὶ ἐάλωσαν αὐτῶν. ταχὺ δὲ εἴχeto τὰ
 ἄκρα. ἐπεὶ δὲ τὰ ἄκρα εἶχον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον, καθέωρων τε
 τῶν Χαλδαίων τὰς οἰκήσεις καὶ ἡσθάνοντο φεύγοντας αὐτούς
 11 ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκήσεων. ὁ δὲ Κῦρος, ὥς πάντες οἱ στρατιῶται
 ὁμοῦ ἐγένοντο, ἀριστοποιεῖσθαι παρήγγειλεν. ἐπεὶ δὲ ἡριστή-
 κεσαν, καταμαθὼν ἐνθα αἱ σκοπαὶ ἦσαν τῶν Χαλδαίων ἐρυμνόν
 τε ὄν καὶ ἐνυδρον, εὐθὺς ἐτείχιζε φρούριον· καὶ τὸν Τιγράνην
 ἐκέλευε πέμπειν ἐπὶ τὸν πατέρα καὶ κελεύειν παραγενέσθαι
 ἔχοντα ὁπόσοι εἶεν τέκτονές τε καὶ λιθοτόμοι. ἐπὶ μὲν δὴ τὸν
 Ἀρμενιον ὥχετο ἄγγελος· ὁ δὲ Κῦρος τοῖς παροῦσιν ἐτείχιζεν.
 12 Ἐν δὲ τούτῳ κροσάγουσι τῷ Κῦρι τοὺς ἀλχμαλώτους δε-
 δεμένους, τοὺς δὲ τινὰς καὶ τετρωμένους. ὥς δὲ εἶδεν, εὐθὺς
 μὲν λύειν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους
 ἰατροὺς καλέσας θεραπεύειν ἐκέλευσεν· ἔπειτα δὲ ἔλεξε τοῖς
 Χαλδαίοις, ὅτι ἦκοι οὔτε ἀπολέσαι ἐπιθυμῶν ἐκείνους οὔτε πο-
 λεμεῖν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην βουλόμενος ποιῆσαι Ἀρμενίοις
 καὶ Χαλδαίοις. Πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἄκρα οἶδ' ὅτι οὐκ
 ἐδεῖσθε εἰρήνης· τὰ μὲν γὰρ ὑμέτερα ἀσφαλῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν
 Ἀρμενίων ἦγετε καὶ ἐφέρετε· νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ, ἐν οἷῳ ἐστέ.
 13 ἐγὼ οὖν ἀφίημι ὑμᾶς οἵκαδε τοὺς εἰλημμένους, καὶ δίδωμι
 ὑμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις Χαλδαίοις βουλευσασθαι, εἴτε βούλεσθε
 πολεμεῖν ἡμῖν εἴτε φίλοι εἶναι. καὶ ἦν μὲν πόλεμον αἰρῆσθε,
 μηκέτι ἦκετε δεῦρο ἄνευ ὅπλων, εἰ σωφρονεῖτε· ἦν δὲ εἰρήνης
 δοκῆτε δεῖσθαι, ἄνευ ὅπλων ἦκετε· ὥς δὲ καλῶς ἔξει τὰ ὑμέ-
 14 τερα, ἦν φίλοι γένησθε, ἐμοὶ μελήσει. ἀκούσαντες δὲ οἱ Χαλ-

10. οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον. S. I, 4, 21.

11. ἐρυμνόν — ἐνυδρον beziehen sich auf ein in ἐνθα dem Sinne nach liegendes Wort wie χωρίον. Vergl. IV, 2, 20. VIII, 3, 27. — τοῖς παροῦσι, dat. instrum. S. B. 133, Anm. 12. K. 48, 15, Anm. 18.

12. τοὺς δὲ τινὰς, theilweise, partitive Apposition. S. zu I, 1, 1. —

μὲν hebt εὐθὺς und λύειν. Gegen-
 satz: καλέσας, nachdem er —
 Vergl. III, 1, 32. VIII, 2, 26. — ποι-
 ῆσαι, nicht ποιήσασθαι. Vergl. zu
 I, 4, 14. — πρὶν μὲν οὖν. Ueber-
 gang zur oratio recta. — ἦγετε καὶ
 ἐφέρετε, plündertet. — ἐν οἷῳ,
 in welcher Lage.

13. βουλευσασθαι, Object von δίδωμι.

δαῖτοι ταῦτα, πολλὰ μὲν ἐπαινέσαντες, πολλὰ δὲ δεξιωσάμενοι
ῥῶοντο οἰκαδε.

Ὁ δὲ Ἀρμένιος ὥς ἤκουσε τὴν τε κλήσιν τοῦ Κύρου καὶ
τὴν πρᾶξιν, λαβὼν τοὺς τέκοντας καὶ ἄλλα, ὅσων ᾔετο δεῖν,
ἦκε πρὸς τὸν Κύρον ὥς ἡδύνατο τάχιστα. ἐπεὶ δὲ εἶδε τὸν Κύ- 15
ρον, ἔλεξεν, ὦ Κύρε, ὥς ὀλίγα δυνάμενοι προορᾶν ἄνθρωποι
περὶ τοῦ μέλλοντος πολλὰ ἐπιχειροῦμεν πράττειν. νῦν γὰρ δὴ
καὶ ἐγὼ ἐλευθερίαν μὲν μηχανᾶσθαι ἐπιχειρήσας δοῦλος ὥς
οὐδεπώποτε ἐγενόμην· ἐπεὶ δ' ἐάλωμεν, σαφῶς ἀπολωλέναι
νομίσαντες νῦν ἀναφαινόμεθα σεσωσμένοι ὥς οὐδεπώποτε. οἷ
γὰρ οὐδεπώποτε ἐπαύοντο πολλὰ κακὰ ἡμᾶς ποιοῦντες, νῦν
ὁρῶ τούτους ἔχοντας ὥσπερ ἐγὼ εὐχόμεν· καὶ τοῦτο ἐπίστω, 16
ἔφη, ὦ Κύρε, ὅτι ἐγώ, ὥστε ἀπελάσαι Χαλδαίους ἀπὸ τούτων
τῶν ἄκρων, πολλαπλάσια ἂν ἔδωκα χρήματα ὧν σὺ νῦν ἔχεις
παρ' ἐμου· καὶ ἂν ὑπισχνοῦ ποιήσῃν ἀγαθὰ ἡμᾶς, ὅτ' ἐλάμβανες
τὰ χρήματα, ἀποτετέλεσται σοι ἡδὴ, ὥστε καὶ προσοφείλοντές
σοι ἄλλας χάριτας ἀναπεφνήναμεν, ἃς ἡμεῖς γε, εἰ μὴ κακοὶ
ἔσμεν, αἰσχυνοίμεθ' ἂν σοι μὴ ἀποδιδόντες. ὁ μὲν Ἀρμένιος 17
τοσαῦτ' ἔλεξεν.

Οἱ δὲ Χαλδαῖοι ἤκον δεόμενοι τοῦ Κύρου εἰρήνην σφίσι
ποιῆσαι. καὶ ὁ Κύρος ἐπήρετο αὐτούς, Ἄλλο τι, ἔφη, ὦ Χαλ-
δαῖοι, ἢ τούτου ἕνεκα εἰρήνης νῦν ἐπιθυμεῖτε, ὅτι νομίζετε
ἀσφαλέστερον ἂν δύνασθαι ζῆν εἰρήνης γενομένης ἢ πολεμοῦν-
τες, ἐπειδὴ ἡμεῖς τὰδ' ἔχομεν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι. καὶ ὅς, 18

14. δεξιωσάμενοι, nāml. τὸν Κύ-
ρον. — τοὺς τέκοντας, die §. 11 er-
wähnten.

15. ὥς ὀλίγα, wie Weniges. —
δυνάμενοι. Selten findet sich die
concessive Bedeutung des Particips
weder durch hinzugefügtes καίπερ
noch durch eine folgende Partikel
des Gegensatzes ausgedrückt; wie
hier, Memor. II, 2, 5. Oekon. XV, 3:
τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους πολλὰ
ποιοῦντας ἀπὸρως βιοτεῦν. Der
Gegensatz ist dann durch andere
Worte, wie hier durch ὀλίγα—πολ-
λά, (§. 20: πολλὰ—οὐδέν), in der
Regel wenigstens angedeutet. —
τούτους ist nachgestellt, wie wir
auch sagen: die niemals aufhörten—
jetzt sehe ich diese. So gestellt
sind oft auch die obliquen Casus
von αὐτός, wie αὐτῶν VII, 4, 14.

16. ὥστε mit d. Infin. bezeichnet
die gedachte, d. i. beabsichtigte
Folge: zu dem Erfolge, dasz ich die
Chaldäer vertriebe, hätte ich viel
gegeben. Ebenso III, 1, 35. — προσ-
οφείλοντες, nāml. zu dem gegebe-
nen Gelde. — ἀναπεφνήναμεν, wir
sind zum Vorschein gekommen als
solche, die, d. h. es ist offenbar,
dasz wir —. — εἰ—ἔσμεν, Indi-
cativ: sonst sind wir schlecht,
entschiedene Erklärung. Vgl. V, 1, 21.
— μὴ ἀποδιδόντες, wenn wir
sie nicht vergelten wollten.

17. Ἄλλο τι—ἦ, häufige Frage-
formel, bei welcher der Grieche
wohl kaum an die Auslassung von
ἐστὶ oder eines andern verbi ge-
dacht hat. B. 149, 18. K. 62, 3. Anm. 7.
C. 608. — τὰδ', nämlich ἀκρᾶ. —
ἔφασαν, gestanden es zu.

- Τί δ', ἔφη, εἰ καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀγαθὰ προσγένοιτο διὰ τὴν εἰρή-
 νην; "Ετι ἂν, ἔφασαν, μᾶλλον εὐφραينوίμεθα. "Ἄλλο τι οὖν,
 ἔφη, ἢ διὰ τὸ γῆς σπανίζειν ἀγαθῆς νῦν πένητες νομῖζετ' εἶναι;
 συνέφασαν καὶ τοῦτο. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, βούλοισθ' ἂν
 ἀποτελοῦντες ὅσαπερ οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι ἐξεῖναι ὑμῖν τῆς Ἀρμε-
 νίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσῃν ἂν θέλητε; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι,
 19 εἰ πιστεύοιμεν μὴ ἀδικήσεσθαι. Τί δέ, σύ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε,
 βούλοιο ἂν σοι τὴν νῦν ἀργὸν οὖσαν χώραν ἐνεργὸν γενέσθαι,
 εἰ μέλλοιεν τὰ νομιζόμενα παρὰ σοὶ ἀποτελεῖν οἱ ἐργαζόμενοι;
 ἔφη ὁ Ἀρμένιος πολλοῦ ἂν τοῦτο πρίσθαι· πολὺ γὰρ ἂν
 20 αὐξάνεσθαι τὴν πρόσοδον. Τί δ', ὑμεῖς, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἐπεὶ
 ὄρη ἀγαθὰ ἔχετε, ἐθέλοιτ' ἂν ἑᾶν νέμειν ταῦτα τοὺς Ἀρμενίους,
 εἰ ὑμῖν μέλλοιεν οἱ νέμοντες τὰ δίκαια ἀποτελεῖν; ἔφασαν οἱ
 Χαλδαῖοι· πολλὰ γὰρ ἂν ὠφελείσθαι οὐδὲν ποιοῦντας. Σὺ δέ,
 ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἐθέλεις ἂν ταῖς τούτων νομαῖς χρῆσθαι, εἰ
 μέλλοις μικρὰ ὠφελῶν Χαλδαίους πολὺ πλείω ὠφεληθήσεσθαι;
 Καὶ σφόδρα ἂν, ἔφη, εἴπερ οἰοίμην ἀσφαλῶς νέμειν. Οὐκοῦν,
 ἔφη, ἀσφαλῶς ἂν νέμοιτε, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοιτε σύμμαχα; ἔφη ὁ
 21 Ἀρμένιος. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἂν ἡμεῖς
 ἀσφαλῶς ἐργαζοίμεθα μὴ ὅτι τὴν τούτων, ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν
 ἡμετέραν, εἰ οὗτοι τὰ ἄκρα ἔχοιεν. Εἰ δ' ὑμῖν αὖ, ἔφη, τὰ
 ἄκρα σύμμαχα εἴεν; Οὕτως ἂν, ἔφασαν, ἡμῖν καλῶς ἔχοι. Ἀλλὰ
 μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀρμένιος, οὐκ ἂν ἡμῖν αὖ καλῶς ἔχοι, εἰ οὗτοι
 22 παραλήφονται πάλιν τὰ ἄκρα ἄλλως τε καὶ τετειχισμένα. καὶ
 ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὐτωςὲ τούτων, ἔφη, ἐγὼ ποιήσω· οὐδέτεροις

18. ἀποτελοῦντες. Genau genom-
 men müsste es ἀποτελοῦσιν heißen;
 allein dicht neben βούλοισθ' ἂν
 gestellt ist es vom Subject dieses
 verbi attrahirt; stände es weiter
 hinten, dann wäre der Dativ noth-
 wendig. Andere nehmen geradezu
 an, es schwebte ἐξουσίαν λαμβά-
 νειν vor statt des folgenden ἐξεῖναι
 ὑμῖν. — οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι. S. zu I,
 6, 38. — ὁπόσῃν, wie πολλήν §. 2.
 — εἰ πιστεύοιμεν, ergänze vorher
 βουλοίμεθ' ἂν. — ἀδικήσεσθαι. S.
 I, 6, 9 zu καταλύσεται.

19. Τί δέ σύ, — βούλοιο ἂν, nun
 aber du, Armenier — wolltest du
 wohl —? — τὰ νομιζόμενα, näml.
 Abgaben. — πολλοῦ, gen. pretii.

20. ἔφασαν. S. §. 17. — Ueber den
 Accus. πολλά s. zu I, 3, 5. — πο-
 νοῦντας. Die Regel verlangt ποιοῦν-
 tes, zumal da kein pron. pers., das
 etwa durch einen Gegensatz gehoben
 wäre, wie V, 1, 21. 5, 8, den Infinitiv
 begleitet. S. B. 142, Anm. 1. K. 55, 2,
 Anm. 1—3. C. 569, Anm. In solchen
 Fällen wie hier ist wohl die Stel-
 lung des Particips die Veranlassung,
 dass die Attraction unterbleibt. —
 καὶ vor σφόδρα, wie vor μάλα, πάνν
 u. a. S. zu I, 3, 10. Zu ergänzen
 ἐθέλωμι. — ἔφη ὁ Ἀρμ., nämlich
 ἀσφαλῶς ἂν νέμειν.

21. μὴ ὅτι. S. zu μὴ ὅπως I, 3, 10.
 — εἴεν. Ueber den Plural s. zu II,
 2, 2. — ἄλλως τε καὶ, zumal.

ὕμῶν τὰ ἄκρα παραδώσω, ἀλλ' ἡμεῖς φυλάξομεν αὐτά· καὶ ἀδικῶσιν ὕμῶν ὁπότεροι, σὺν τοῖς ἀδικουμένοις ἡμεῖς ἐσόμεθα.

Ὡς δ' ἤκουσαν ἀμφοτέροι ταῦτα, ἐπήνεσαν καὶ ἔλεγον, 23 ὅτι οὕτως ἂν μόνως ἢ εἰρήνῃ βεβαία γένοιτο. καὶ ἐπὶ τούτοις ἔλαβον καὶ ἔδωσαν πάντες τὰ πιστά, καὶ ἐλευθέρους μὲν ἀμφοτέρους ἀπ' ἀλλήλων εἶναι συνετίθεντο, ἐπιραμίας δ' εἶναι καὶ ἐπεργασίας καὶ ἐπινομίας, καὶ ἐπιμαχίαν κοινήν, εἴ τις ἀδικοίη ὁποτέρους. οὕτω μὲν οὖν τότε διεπράχθη· καὶ νῦν δὲ ἔτι οὕτω 24 διαμένουσιν αἱ τότε γενόμεναι συνθήκαι Χαλδαίοις καὶ τῷ τῇν Ἀρμενίαν ἔχοντι. ἐπεὶ δὲ αἱ συνθήκαι γεγέννητο, εὐθύς συνετείχιζόν τε ἀμφοτέροι προθύμως ὥς κοινὸν φρούριον καὶ τὰ ἐπιτήδεια συνεισῆγον. ἐκεῖ δὲ ἐσπέρα προσῆει, συνδείπνους 25 ἔλαβεν ἀμφοτέρους πρὸς ἑαυτὸν ὥς φίλους ἦδη. συσκηνοῦντων δὲ εἶπε τις τῶν Χαλδαίων, ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις σφῶν πᾶσι ταῦτ' εὐκτὰ εἶη· εἰσὶ δὲ τινες τῶν Χαλδαίων οἱ ληζόμενοι ζῶσι καὶ οὐτ' ἐπίστανται ἐργάζεσθαι οὐτ' ἂν δύναιντο, εἰδισμένοι ἀπὸ πολέμου βιοτεύειν· αἰεὶ γὰρ ἐληίζοντο ἢ ἐμισθοφόρουν, πολλάκις μὲν παρὰ τῷ τῶν Ἰνδῶν βασιλεῖ, καὶ γάρ, ἔφασαν, πολύχρυσος ὁ ἀνὴρ, πολλάκις δὲ καὶ παρ' Ἀστυάγει. καὶ ὁ Κῦρος 26 ἔφη, Τί οὖν οὐ καὶ νῦν παρ' ἐμοὶ μισθοφοροῦσιν; ἐγὼ γὰρ δώσω ὅσον τις καὶ ἄλλος πλείστον δήποτε ἔδωκε. συνέφασαν, καὶ πολλοὺς γε ἔσεσθαι ἔλεγον τοὺς ἐθελήσοντας.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω συνωμολογεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος ὥς 27 ἤκουσεν, ὅτι πολλάκις πρὸς τὸν Ἰνδὸν οἱ Χαλδαῖοι ἐπορεύοντο, ἀναμνησθεῖς, ὅτι ἦλθον παρ' αὐτοῦ κατασκευάσιμοι εἰς Μήδους τὰ αὐτῶν πράγματα καὶ ὥχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους,

22. ὁπότεροι, alteriutri, wie §. 23 u. VII, 4, 5. S. K. 51, 17, 14.

23. ἐπὶ τούτοις, his conditionibus. — ἔλαβον καὶ ἔδωσαν — τὰ πιστά, acceperunt et dederunt fidem. S. zu Hell. III, 2, 18.

24. γεγέννητο. Das Plusquamperfect findet sich besonders bei Xen. nicht selten ohne Augment. S. zu Hellen. I, 5, 10. Memor. I, 2, 64. — ὥς κοινὸν φρούριον, als gemeinsame Feste, Apposition eines zu συνετείχιζον zu denkenden Objects τὸ τεῖχος. Von diesem war schon §. 15 u. 22 die Rede. Daher kann φρούριον ohne Artikel nicht Object sein zu συνετείχιζον.

25. ἔλαβεν, Kyros. — συσκηνοῦντων, nämlich αὐτῶν. S. zu III, 1, 38. — τοῖς — ἄλλοις, mit Bezug auf das erst folgende τινες — οἱ. Dieser proleptische Gebrauch ist auch dem Lateinischen und dem Deutschen nicht fremd. — εἰσὶ δὲ τινες, Uebergang in die directe Rede. — ἐργάζεσθαι, Ackerbau treiben. — αἰεὶ, wie I, 1, 46.

26. ὅσον τις καὶ ἄλλος. Ueber καὶ s. zu I, 5, 1.

27. παρ' αὐτοῦ, nämlich τοῦ Ἰνδοῦ, d. i. τοῦ τῶν Ἰνδῶν βασιλέως. Ueber die Sache s. II, 4, 1. 7. 8. — τὰ αὐτῶν πράγματα. Ueber die Stellung von αὐτῶν s. zu I, 1, 5. αὐτῶν und ἐκείνων stehen sich gegenüber.

- ὅπως αὐτὸ καὶ τὰ ἐκείνων κατίδωσιν, ἐβούλετο μαθεῖν τὸν Ἰνδὸν
 28 τὰ ἑαυτῷ πεπραγμένα. ἤρξατο οὖν λόγου τοιοῦδε· ὦ Ἀρμένιε,
 ἔφη, καὶ ὑμεῖς ὦ Χαλδαῖοι, εἰπατέ μοι, εἴ τινα ἐγὼ νῦν τῶν
 ἑμῶν ἀποστέλλοιμι πρὸς τὸν Ἰνδόν, συμπέμψαιτ' ἂν μοι τῶν
 ὑμετέρων οἵτινες αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἡγοῦντο ἂν καὶ συμπράττοιεν,
 ὥστε γενέσθαι ἡμῖν παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ ἂν ἐγὼ βούλομαι; ἐγὼ γὰρ
 χρήματα μὲν προσγενέσθαι ἔτι ἂν βουλοίμην ἡμῖν, ὅπως ἔχω
 καὶ μισθὸν ἀφθόνης διδόναι οἷς ἂν δέῃ καὶ τιμᾶν καὶ δωρεῖσθαι
 τῶν συστρατευομένων τοὺς ἀξίους· τούτων δὲ ἔνεκα βούλομαι
 ὡς ἀφθονώτατα χρήματα ἔχειν, δεῖσθαι τούτων νομίζων. τῶν
 δὲ ὑμετέρων ἡδὺ μοι ἀπέχεσθαι φαίνεται. φίλους γὰρ ἦδη
 ὑμᾶς νομίζω· παρὰ δὲ τοῦ Ἰνδοῦ ἡδέως ἂν λάβοιμι, εἰ διδοίη.
 29 ὁ οὖν ἄγγελος, ᾧ κελεύω ὑμᾶς ἡγεμόνας δοῦναι καὶ συμπρά-
 κτορας γενέσθαι, ἐλθὼν ἐκείσε ὧδε λέξει· Ἐπεμψέ με Κῦρος,
 ὦ Ἰνδέ, πρὸς σέ· φησὶ δὲ προσδεῖσθαι χρημάτων, προσδεχόμε-
 νος ἄλλην στρατιὰν οἰκοθῆν ἐκ Περσῶν· καὶ γὰρ προσδέχομαι,
 ἔφη· ἦν οὖν αὐτῷ πέμψης ὅποσα σοι προχωρεῖ, φησὶν, ἦν
 θεὸς ἀγαθὸν τέλος διδῶν αὐτῷ, πειράσσεσθαι ποιῆσαι, ὥστε σε
 30 νομίζειν καλῶς βεβουλεύσθαι χαρισάμενον αὐτῷ. ταῦτα μὲν ὁ
 παρ' ἐμοῦ λέξει· τοῖς δὲ παρ' ὑμῶν ὑμεῖς αὐτοὶ ἐπιστέλλετε ὅ τι
 ὑμῖν σύμφορον δοκοίη εἶναι. καὶ ἦν μὲν λάβωμεν, ἔφη, παρ'
 αὐτοῦ, ἀφθονωτέροις χρῆσόμεθα· ἦν δὲ μὴ λάβωμεν, εἰσόμεθα,
 αὐτῷ ὅτι οὐδεμίαν χάριν ὀφείλομεν, ἀλλ' ἐξέσται ἡμῖν ἐκείνου
 31 ἔνεκεν πρὸς τὸ ἡμέτερον συμφέρον πάντα τίθεσθαι. ταῦτ'
 εἶπεν ὁ Κῦρος, νομίζων τοὺς ἰόντας Ἀρμενίων καὶ Χαλδαίων
 τοιαῦτα λέξιν περὶ αὐτοῦ, οἷα αὐτὸς ἐπεθύμει πάντας ἀνθρώ-
 πους λέγειν καὶ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ. καὶ τότε μὲν δὴ, ὅποτε
 καλῶς εἶχε, διαλύσαντες τὴν σκηνὴν ἀνεπαύοντο.

— κατίδωσιν. Ueber den Coniunctiv s. zu I, 4, 2.

28. συμπεμψαίτ' ἂν. Was über den Optativ mit ἂν zu I, 2, 11 gesagt ist, gilt auch von der Frage: würdet ihr wohl —? Im abhängigen Nebensatz kann sich entweder wie hier (ἡγοῦντο ἂν) der Modus dem Hauptsatze accommodiren, oder es steht, wie im Folgenden (ὅπως ἔχω) der Modus, den der Indicativ erfordert, für welchen ἂν βουλοίμην nur eine bescheidenere Form ist.

29. Ἐπεμψε, der Aorist, weil der Bote die Zeit seiner Absendung im Sinne hat. — καὶ γὰρ προσδέχομαι,

eingeschaltete und nur für die gegenwärtigen Zuhörer des Kyros bestimmte Bemerkung.

30. ὁ τι — δοκοίη. Ueber den Optativ s. zu I, 4, 14. — Warum αὐτῷ vor ὅτι steht, ist klar. — ἐκείνου ἔνεκεν, per eum, was ihn anbetrifft, d. i. ohne dasz wir auf ihn Rücksicht zu nehmen brauchen. Hier. XI, 10: καὶ ἐξελή μὲν ἂν σοι ἔνεκεν ἀσφαλείας, εἰ που βούλοιο, θεωρήσουσι πορεύεσθαι. Memor. IV, 3, 3. Vergl. unten VIII, 1, 43.

31. καλῶς εἶχε, es an der Zeit war. — διαλύσαντες τὴν σκηνήν. S. zu II, 3, 1.

Τῇ δ' ὕστεραίᾳ ὃ τε Κῦρος ἔπεμπε τὸν ἄγγελον ἐπιστεί-
 λας ὅσαπερ ἔφη, καὶ ὁ Ἀρμένιος καὶ οἱ Χαλδαῖοι συνέπεμψαν
 οὓς ἱκανωτάτους ἐνόμιζον εἶναι καὶ συμπρᾶξαι καὶ εἰπεῖν περὶ
 Κύρου τὰ προσήκοντα. ἐκ δὲ τούτου κατασκευάσας ὁ Κῦρος
 τὸ φρούριον καὶ φύλαξιν ἱκανοῖς καὶ τοῖς ἐπιτηδεύουσιν πᾶσι καὶ
 ἄρχοντα αὐτῶν καταλιπὼν Μῆδον, ὃν ᾤετο Κναξάρῃ ἂν μάλι-
 στα χαρίσασθαι, ἀπῆει συλλαβὼν τὸ ἕτερον στράτευμα ὅσον τε
 ἦλθεν ἔχων καὶ ὁ παρ' Ἀρμενίων προσέλαβε, καὶ τοὺς παρὰ
 Χαλδαίων εἰς τετρακισχιλίους, οἳ ᾤοντο καὶ συμπάντων τῶν
 ἄλλων κρείττονες εἶναι. ὥς δὲ κατέβη εἰς τὴν οἰκουμένην,²
 οὐδεὶς ἔμεινεν ἔνδον Ἀρμενίων οὔτ' ἀνὴρ οὔτε γυνή, ἀλλὰ
 πάντες ὑπήντων ἡδόμενοι τῇ εἰρήνῃ καὶ φέροντες καὶ ἄγοντες
 ὃ τι ἕκαστος ἄξιον εἶχε. καὶ ὁ Ἀρμένιος τούτοις οὐκ ἤχθετο,
 οὕτως ἂν νομίζων καὶ τὸν Κῦρον μᾶλλον ἠδεσθαι τῇ ὑπὸ
 πάντων τιμῇ. τέλος δ' οὖν ὑπήντησε καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀρμε-
 νίου, τὰς θυγατέρας ἔχουσα καὶ τὸν νεώτερον υἱόν, καὶ σὺν
 ἄλλοις δώροις τὸ χρυσίον ἐκόμιζεν, ὃ πρότερον οὐκ ἠθέλε
 λαβεῖν Κῦρος. καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν εἶπεν, Ὑμεῖς ἐμὲ οὐ ποιή-
 σετε μισθοῦ περιμόντα εὐεργετεῖν, ἀλλὰ σύ, ὦ γύναι, ἔχουσα³
 ταῦτα, ἃ φέρεις, ἅπιθι, καὶ τῷ μὲν Ἀρμένιῳ μηκέτι δῶς αὐτὰ
 κατορύξαι, ἔκπεμπε δὲ τὸν υἱόν ὥς κάλλιστα ἀπ' αὐτῶν κατα-
 σκευάσασα ἐπὶ τὴν στρατιάν· ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν κτῶ καὶ
 σαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καὶ τοῖς υἱοῖς ὃ τι

3. Inhalt: Kyros zieht vom Gebirge in die Armenische Ebene herab. Mit seinem Heere und Armenischen und Chaldäischen Hilfstruppen kommt er reich beschenkt nach Medien zurück, wo er seine Krieger nach Verdienst belohnt und dann den immer noch zögernden Kyaxares mahnt, das Heer gegen die Assyrier ziehen zu lassen. Beim Herannahen des Kyros verschanzt sich der Assyrier in seinem Lande in einem festen Lager. Von hier rückt er aus. Beide ermahnen ihre Heere zur Tapferkeit. Beschreibung der Schlacht. Die zum Lager zurückfliehenden Assyrier werden bis zu den Eingängen in dasselbe von den Persern verfolgt. Von dem allzu gefährvollen Eindringen ruft diese der Befehl des Kyros zurück.

1. ἔπεμπε, das Imperf. erklärt sich aus ἐπιστείλας: es umfasst zugleich

die Vorbereitung zur Absendung. — ὅσαπερ ἔφη, nämlich III, 2, 29. — ὃν, nämlich καταλιπὼν. — καὶ vor συμπάντων, intensiv, wie I, 1, 1. — ἄλλων, nämlich: Chaldäern.

2. τὴν οἰκουμένην, nämlich der Armenier, im Gegensatz zu den unbewohnten und unbebauten Bergen, von denen sie eben herabgestiegen sind. — ἔνδον, domi. — ὃ τι — ἄξιον, nämlich als δῶρον. — ὑπὸ πάντων kann gesagt werden; denn τῇ τιμῇ = τιμᾶσθαι. An diese verbale Bedeutung ist auch bei οὕτως gedacht. — ὃ πρότερον — Κῦρος. Ueber die Sache s. III, 1, 34.

3. μισθοῦ, gen. pretii. Kyros will seine Wohlthaten nicht um Lohn gebracht haben. — κατορύξαι, d. h. es ungenutzt liegen zu lassen. — τὸν υἱόν, den Tigranes. — ὃ τι gehört auch zu κεκοσμημένοι. Oekon. V, 3. ὅσα κοσμοῦσι βομοῦς καὶ

κεκτημένοι καὶ κεκοσμημένοι κάλλιον καὶ ἥδιον τὸν αἰῶνα διά-
 ξετε· εἰς δὲ τὴν γῆν, ἔφη, ἀρκεῖτω τὰ σώματα, ὅταν ἕκαστος
 4 τελευτήσῃ, κατακρύπτειν. ὁ μὲν ταῦτ' εἰπὼν παρήλασεν· ὁ δ'
 Ἀρμένιος συμπροῦπεμπε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, ἀνα-
 καλοῦντες τὸν εὐεργέτην, τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθόν· καὶ τοῦτ'
 ἐποιοῦν, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἀπῆν. συναπέστειλε δ' αὐτῷ καὶ
 5 ὁ Ἀρμένιος στρατιὰν πλείονα, ὥς εἰρήνης οἴκοι οὔσης. οὕτω
 δὴ ὁ Κῦρος ἀπῆει κεκοσμητισμένος οὐχ ἅ ἔλαβε μόνον χρήματα,
 ἀλλὰ πολὺ πλείονα τούτων ἡτοιμασμένος διὰ τὸν τρόπον, ὥστε
 λαμβάνειν ὁπότε δέοιτο. καὶ τότε μὲν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν τοῖς
 μεθορίοις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὸ μὲν στρατεύμα καὶ τὰ χρήματα
 ἐπεμψε πρὸς Κναξάρην· ὁ δὲ πλησίον ἦν, ὥσπερ ἔφησεν· αὐτὸς
 δὲ σὺν Τιγράνῃ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐθήρα, ὅπου περ
 ἐπιτυγχάνοιεν θηρίοις, καὶ εὐφραίνετο.

- 6 Ἐπεὶ δ' ἀφίκετο εἰς Μήδους, τῶν χρημάτων ἔδωκε τοῖς
 αὐτοῦ ταξιάρχουσιν ὅσα ἐδόκει ἐκάστῳ ἱκανὰ εἶναι, ὅπως καὶ
 ἐκεῖνοι ἔχοιεν τιμᾶν, εἴ τινας ἄγαιντο τῶν ὑφ' ἑαυτοῖς· ἐνόμιζε
 γάρ, εἰ ἕκαστος τὸ μέρος ἀξιεπαίνων ποιήσῃ, τὸ ὅλον αὐτῷ
 καλῶς ἔχειν. καὶ αὐτὸς δὲ ὅτι πον καλὸν ἰδοὶ ἐς στρατιάν,
 τοῦτο κτώμενος διεδωρεῖτο τοῖς ἀεὶ ἀξιοτάτοις, νομίζων ὅτι
 7 καλὸν ἀγαθὸν ἔχει τὸ στρατεύμα, τούτοις ἅπασιν αὐτὸς κεκο-
 σμησθαι. ἡνίκα δὲ αὐτοῖς διεδίδου ὧν ἔλαβεν, ἔλεξεν ὧδέ πως
 εἰς τὸ μέσον τῶν ταξιάρχων καὶ λοχαγῶν καὶ πάντων, ὅσους
 ἐτίμα. Ἄνδρες φίλοι, δοκεῖ ἡμῖν εὐφροσύνη τις νῦν παρῆναι,
 καὶ ὅτι εὐπορία τις προσγεγένηται καὶ ὅτι ἔχομεν ἀφ' ὧν
 τιμᾶν ἔχομεν οὐς ἂν βουλώμεθα, καὶ τιμᾶσθαι ὥς ἂν ἕκαστος
 8 ἄξιός ᾗ· πάντως δὴ ἀναμνησκώμεθα τὰ ποῖ' ἅττα ἔργα τού-

ἀγάλματα. S. zu I, 3, 5. Vergl. B. 131, 5. K. 46, 15. C. 402.

4. τὸν εὐεργέτην, auch wir so: den Wohlth. — καὶ gehört zu dem vorhergehenden συναπέστειλε.

— πλείονα. Ueber die Sache s. III, 1, 34. — ὥς — οὔσης. S. zu I, 4, 21.

5. ἡτοιμασμένος, Medium. — τὸν τρόπον, sein Benehmen. — λαμβάνειν, nehmen konnte. — ὥσπερ ἔφησε. S. II, 4, 17.

6. ἀξιεπαίνων. Des Lobes werth sollte jeder Taxiarch seine Abtheilung dadurch machen, dasz er durch verdiente Belohnungen seine Leute zu neuer Bravour ansportete. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. — Ueber den

Optativ ἰδοὶ s. zu I, 3, 10. — ἐς mit καλόν zu verbinden. — τοῖς ἀεὶ ἀξιοτάτοις, dignissimo cuique. — ὅτι —, τοῦτοις, Synesis, wie I, 6, 11.

7. διεδίδου, das Imperfectum, insofern die folgende Rede ein Act der Austheilungsfeierlichkeit war. — ὧν, d. i. τούτων (von dem), ἅ. — ἔλεξεν — εἰς τὸ μέσον, er sprach in die Mitte hinein kann das nicht heißen, denn er war selbst die Mitte. Also steht ἔλεξεν prägnant: er trat in die Mitte und sprach. — τιμᾶσθαι, näml. ἔξει: weil es Jeder in seiner Gewalt hat, belohnt zu werden, wie er —.

8. τὰ ποῖ' ἅττα. S. B. 124, Anm. 3.

των τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν αἷτια· σκοπούμενοι γὰρ εὐρήσετε τό τε ἀγρυπνῆσαι ὅπου ἔδει καὶ τὸ πονῆσαι καὶ τὸ σπεῦσαι καὶ τὸ μὴ εἶσαι τοῖς πολεμίοις. οὕτως οὖν χρῆ καὶ τὸ λοιπὸν ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι, γινώσκοντας, ὅτι τὰς μεγάλας ἡδονὰς καὶ τὰγαθὰ τὰ μεγάλα ἢ πειθῶ καὶ ἢ καρτερία καὶ οἱ ἐν τῷ καιρῷ πόνοι καὶ κίνδυνοι παρέχονται.

Κατανοῶν δὲ ὁ Κῦρος, ὡς εὖ μὲν αὐτῷ εἶχον τὰ σώματα 9 οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ δύνασθαι στρατιωτικὸν πόνον φέρειν, εὖ δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων, ἐπιστήμονες δ' ἦσαν τὰ προσήκοντα τῇ ἐαυτῶν ἑκάστοι ὀπλίσει, καὶ πρὸς τὸ πείθεσθαι δὲ τοῖς ἄρχουσιν ἑώρα πάντας εὖ παρεσκευασμένους, ἐκ τούτων οὖν ἐπεθύμει τι ἥδη τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους πράττειν, γινώσκων, ὅτι ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀλλοιοῦνται τι. ἔτι δ' 10 ὁρῶν, ὅτι φιλοτίμως ἔχοντες, ἐν οἷς ἀντηγωνίζοντο, πολλοὶ καὶ ἐπιφθόνως εἶχον πρὸς ἀλλήλους τῶν στρατιωτῶν, καὶ τούτων ἕνεκα ἐξάγειν αὐτοὺς ἐβούλετο εἰς τὴν πολεμίαν ὡς τάχιστα, εἰδὼς, ὅτι οἱ κοινοὶ κίνδυνοι φιλοφρόνως ποιοῦσιν ἔχειν τοὺς συμμάχους πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὐκέτι ἐν τούτῳ οὔτε τοῖς ἐν ὅπλοις κοσμονύμοις φθονοῦσιν οὔτε τοῖς δόξης ἐφιεμένοις, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπαινοῦσι καὶ ἀσπάζονται οἱ τοιοῦτοι τοὺς ὁμοίους, νομίζοντες συνεργοὺς αὐτοὺς τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ εἶναι. οὕτω δὲ πρῶτον μὲν ἐξώπλισε τὴν στρατιὰν καὶ κατέταξεν 11 ἐδύνατο κάλλιστά τε καὶ ἄριστα, ἔπειτα δὲ συνεκάλεσε μυριάρχους καὶ χιλιάρχους καὶ ταξiάρχους καὶ λοχαγούς. οὗτοι γάρ

K. 50, 4, Anm. 7: quae tandem sint illa opera, quae causae sint —.

9. ἐπιστήμονες, wie ἐπιστάμενοι mit dem Accus. S. Oekon. II, 16: ἑκάστα ἐπιστημονέστατοι. Mem. I, 2, 19: ἄλλο οὐδὲν — ἀνεπιστήμων. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. — καὶ — ἑώρα, als ob nicht κατανοῶν δέ, sondern ἐπεὶ δὲ κατενόει vorausgegangen wäre. Ebenso VIII, 2, 24. Ganz denselben Bau hat die Periode Hellen. III, 5, 23, wo nach dem Uebergange aus dem Participium in das verbum finitum, wie hier durch ἐκ τούτων οὖν, so durch διὰ οὖν — ταῦτα das Vorhergehende noch einmal zusammengefasst wird. — τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους, nämlich πρακτέων.

10. τούτων ἕνεκα. In einem noch kürzeren Satze wird, wie hier mit τούτων ἕνεκα, so mit διὰ τοῦτο auf ein vorhergehendes Particip zurückgewiesen Hier. IV, 6: Εἰ δὲ οὐ οἶει, ὡς πλείω ἔχων τῶν ἰδιωτῶν κτήματα ὁ τύραννος διὰ τοῦτο καὶ πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται. — ἐν τούτῳ, wie ἐν οἷῳ III, 2, 12 und I, 4, 22: ἐν τῷ τοιοῦτω. — ἐν ὅπλοις κοσμονύμοις, wie ἐν σιδήρῳ ἐδέδεντο V, 1, 12.

11. μυριάρχους u. s. w. ohne Artikel, wie wir auch sagen: er rief zusammen: Myr., Chil. u. s. f. So Hell. III, 5, 22: συγκαλέσας πολέμαρχους (καὶ λοχαγούς) καὶ πεντηκοντῆρας. IV, 5, 7: καὶ πολέμαρχους (καὶ λοχαγούς) καὶ πεντηκον-

- ἀπολελυμένοι ἦσαν τοῦ καταλέγεσθαι ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς, καὶ ὁπότε δέοι ἢ ὑπακούειν τῷ στρατηγῷ ἢ παραγγέλλειν τι, οὐδ' ὥς οὐδὲν ἄναρχον κατελείπετο, ἀλλὰ δωδεκαδάρχοις καὶ
- 12 ἑξαδάρχοις πάντα τὰ καταλειπόμενα διεκοσμεῖτο. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἱ ἐπικαίριοι, παράγων αὐτοὺς ἐπεδείκνυε τε αὐτοῖς τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ ἐδίδασκεν, ἢ ἕκαστον ἰσχυρὸν ἦν τῶν συμμαχικῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκείνους ἐποίησεν ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ ἥδη ποιεῖν τι, εἶπεν αὐτοῖς νῦν μὲν ἀπιέναι ἐπὶ τὰς τάξεις καὶ διδάσκειν ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ ἅπερ αὐτὸς ἐκείνους, καὶ πειραῖσθαι ἐπιθυμίαν ἐμβάλλειν πᾶσι τοῦ στρατεύεσθαι, ὅπως εὐθυμότερα πάντες ἐξορμῶντο, πρῶτ' δὲ παρῆναι ἐπὶ τὰς Κυ-
- 13 αζάρου θύρας. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες οὕτω πάντες ἐποίουν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν οἱ ἐπικαίριοι ἐπὶ θύραις. σὺν τούτοις οὖν ὁ Κῦρος ἐλθὼν πρὸς τὸν Κναζάρην ἤρχετο λόγον τοιοῦδε.

- Οἶδα μὲν, ἔφη, ὃ Κναζάρη, ὅτι ἃ μέλλω λέγειν σοὶ πάλα δοκεῖ οὐδὲν ἦντιον ἢ ἡμῖν· ἀλλ' ἴσως αἰσχύνη λέγειν ταῦτα,
- 14 μὴ δοκῆς ἀχθόμενος, ὅτι τρέφεις ἡμᾶς, ἐξόδον μεμνησθαι. ἐπεὶ οὖν σὺ σιωπᾶς, ἐγὼ λέξω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν. ἡμῖν γὰρ δοκεῖ πᾶσιν, ἐπεὶ περ παρεσκευάσμεθα, μὴ ἐπειδὰν ἐμβάλωσιν οἱ πολέμιοι εἰς τὴν σὴν χώραν, τότε μάχεσθαι, μηδ' ἐν τῇ φιλίᾳ καθημένους ἡμᾶς ὑπομένειν, ἀλλ' ἰέναι ὡς τάχιστα
- 15 εἰς τὴν πολεμίαν. νῦν μὲν γὰρ ἐν τῇ σῇ χώρᾳ ὄντες πολλὰ τῶν σῶν σινόμεθα ἄκοντες· ἦν δ' εἰς τὴν πολεμίαν ἴωμεν, τὰ

τῆρας καὶ ξεναγούς καλεῖν — ἐκέλευεν. — τοῦ καταλέγεσθαι, mit aufgezählt zu werden. — ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς, bei der Zählung (und Musterung) der Heeresabtheilungen. — παραγγέλλειν τι, einen Befehl zu erlassen, den die Offiziere vom Feldherrn zu empfangen und dazu auf so lange ihre Abtheilung zu verlassen hatten; daher nachher καταλειπόμενα. — δωδεκαδάρχοις — ἑξαδάρχοις, der Dativ beim Passivum: von den Dodek. u. s. w. K. 48, 15, 3. C. 434.

12. οἱ ἐπικαίριοι, die §. 11 genannten Offiziere bis zum Lochagen herab. Die Erklärung des Wortes giebt Anab. III, 1, 36, wo Xen. zu den versammelten höheren Offizie-

ren sagt: μέγιστον ἔχετε καιρόν. οἱ γὰρ στρατιῶται οὗτοι πάντες — πρὸς ὑμᾶς βλέπονσι κ. τ. λ. — παράγων, nämlich παρὰ τὰς τάξεις. — ἢ, in welcher Beziehung, worin.

13. αἰσχύνη λέγειν. Vergl. αἰσχύνουμαι λέγων V, 1, 21. B. 144, 6. K. 56, 6. Anm. 5. C. 594.

14. καθημένους, nämlich müszig, was nicht immer durch einen Zusatz besonders ausgedrückt wird wie §. 18. III, 1, 6. V, 1, 8 oder Oekon. VI, 7: καθῆσθαι μῆτε ποιοῦντας μῆτε κινδυνεύοντας. S. IV, 5, 28.

15. ἐκείνων, aus τὴν πολέμιαν zu verstehen, wie Mem. II, 1, 31 οἱ νέοι — ὄντες aus τοῦ σοῦ θιάσου und ibid. III, 5, 20 τούτοις aus ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλῇ. Vergl. oben I, 2, 12.

ἐκείνων κακῶς ποιήσομεν ἡδόμενοι. ἔπειτα νῦν μὲν σὺ ἡμᾶς 16
 τρέφεις πολλὰ δαπανῶν, ἣν δ' ἐκστρατευσάμεθα, θρεψόμεθα
 ἐκ τῆς πολεμίας. ἔτι δὲ εἰ μὲν μείζων τις κίνδυνος ἐμελλεν 17
 ἡμῖν εἶναι ἐκεῖ ἢ ἐνθάδε, ἴσως τὸ ἀσφαλέστατον ἦν αἰρετέον.
 νῦν δὲ ἴσοι μὲν ἐκεῖνοι ἔσονται, ἣν τε ἐνθάδε ὑπομένωμεν ἣν
 τε εἰς τὴν ἐκείνων ἰόντες ὑπαντῶμεν αὐτοῖς. ἴσοι δὲ ἡμεῖς
 ὄντες μαχούμεθα, ἣν τε ἐνθάδε ἐπιόντας αὐτοὺς δεχώμεθα ἣν
 τε ἐπ' ἐκείνους ἰόντες τὴν μάχην συνάπτωμεν. πολὺ μέντοι 18
 ἡμεῖς βελτίοσι καὶ ἐρρωμενεστέροις ταῖς ψυχαῖς τῶν στρατιω-
 τῶν χρησόμεθα, ἣν ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὴ ἄκοντες
 ὁρᾶν δοκῶμεν τοὺς πολεμίους· πολὺ δὲ κἀκεῖνοι μᾶλλον ἡμᾶς
 φοβήσονται, ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι οὐχ ὥς φοβούμενοι πτήσομεν
 αὐτοὺς οἴκοι καθήμενοι, ἀλλ', ἐπεὶ αἰσθανόμεθα προσίοντας,
 ἀπαντῶμέν τε αὐτοῖς, ἴν' ὥς τάχιστα συμμίξωμεν, καὶ οὐκ
 ἀναμένομεν ἕως ἂν ἡ ἡμετέρα χώρα κακῶται, ἀλλὰ φθάνοντες
 ἤδη δηοῦμεν τὴν ἐκείνων γῆν. καίτοι, ἔφη, εἰ τι ἐκείνους μὲν 19
 φοβερωτέρους ποιήσομεν, ἡμᾶς δ' αὐτοὺς θαρραλεωτέρους,
 πολὺ τοῦτο ἡμῖν ἐγὼ πλεονέκτημα νομίζω, καὶ τὸν κίνδυνον
 οὕτως ἡμῖν μὲν ἐλάττω λογίζομαι, τοῖς δὲ πολεμίους μείζω.
 καὶ ὁ πατήρ αἰεὶ λέγει καὶ σὺ φῆς, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ πάντες
 ὁμολογοῦσιν, ὥς αἱ μάχαι κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἢ
 ταῖς τῶν σωματίων ῥώμας. ὁ μὲν οὕτως εἶπε· Κνωξάρχης δὲ 20
 ἀπεκρίνατο, Ἄλλ' ὅπως μὲν, ὦ Κῦρε καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, ἐγὼ
 ἄχθομαι ὑμᾶς τρέφων μηδ' ὑπονοεῖτε· τό γε μέντοι ἰέναι εἰς τὴν
 πολεμίαν ἤδη καὶ ἐμοὶ δοκεῖ βέλτιον εἶναι πρὸς πάντα. Ἐπεὶ
 τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὁμογνωμονοῦμεν, συσκευαζώμεθα καί, ἣν
 τὰ τῶν θεῶν ἡμῖν θᾶττον συγκатаινῇ, ἐξίωμεν ὥς τάχιστα.

16. ἔπειτα, sodann, ferner. — θρεψόμεθα, wie καταλύσεται I, 6, 9.

17. ἣν ohne ἂν. S. B. 139, Anm. 3. K. 53, 2, 7. C. 499. Anders IV, 1, 16. — νῦν δὲ, die dem durch εἰ μὲν gesetzten Fall gegenüberstehende Wirklichkeit.

18. μέντοι, jedoch, gegenüber dem ἴσοι — ἣν τε — ἣν τε. — φθά-
 νοντες. S. zu I, 5, 3. — ἐχθρός u. πολέμιος verhalten sich zu einander wie ἐχθαίρειν, ἐχθρός zu πολεμεῖν, πόλεμος. — ἤδη gehört zu φθά-
 νοντες.

19. φοβερωτέρους, furchtsamer, wie Oekon. VII, 57: πρὸς τὸ φυλάσ-
 σειν οὐ κἀκίον ἔστι φοβεράν εἶναι

τὴν ψυχὴν. Thuk. II, 3, 4: ἐν νυκτὶ φοβερωτέροι ὄντες. — αἰεὶ. S. zu I, 6, 46.

20. ὅπως, soviel als ὥς oder ὅτι, welches ὅπως (eigentlich wie) aber fast nur nach verbis sentiendi oder dicendi mit einer Negation und auszer VIII, 7, 20 und Hier. IX, 1. Hellen. VII, 3, 11 vorzugsweise bei Dichtern vorkommt. — καὶ οἱ ἄλλοι, und ihr anderen. S. B. 129, 2. K. 45, 2, 8. C. 394. — πρὸς πάντα, im Vergleich mit allem Anderen, was ihr etwa thun könnten. Mem. I, 2, 52: μηδαμῶν παρ' αὐτοῖς τοῖς ἄλλοις εἶναι πρὸς ἑαυτὸν. — ἣν — θᾶτ-
 τον, wie Anab. VI, 5, 20 (mit noch

- 21 Ἐκ τούτου τοῖς μὲν στρατιώταις εἶπον συσκευάζεσθαι· ὁ δὲ Κύρος ἔθνε πρῶτον μὲν Διὶ βασιλεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, καὶ ἡτεῖτο ἵλεως καὶ εὐμενεῖς ὄντας ἡγεμόνας γενέσθαι τῇ στρατιᾷ καὶ παραστάτας ἀγαθούς καὶ συμμάχους καὶ συμβούλους τῶν ἀγαθῶν. συμπαρεκάλει δὲ καὶ ἥρωας γῆς
- 22 Μηδίας οἰκήτορας καὶ κηδεμόνας. ἐπεὶ δ' ἐκαλλιέρησε καὶ ἀθρόον ἦν αὐτῷ τὸ στράτευμα πρὸς τοῖς ὁρίοις, τότε δὴ οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν. ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὅρια, ἐκεῖ αὖ καὶ Γῆν ἱλάσκετο χοαῖς καὶ θεοὺς θυσίαις καὶ ἥρωας Ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο. ταῦτα ποιήσας αὖθις Διὶ πατρίῳ ἔθνε, καὶ εἴ τις ἄλλος θεῶν ἀνεφαίνετο, οὐδενὸς ἡμέλει.
- 23 Ἐπεὶ δὲ καλῶς ταῦτα εἶχεν, εὐθύς τοὺς μὲν πεζοὺς προαγαγόντες οὐ πολλὴν ὁδὸν ἐστρατοπεδεύοντο, τοῖς δ' ἵπποις καταδρομὴν ποιησάμενοι περιεβάλλοντο πολλὴν καὶ παντοίαν λεῖαν. καὶ τὸ λοιπὸν δὲ μεταστρατοπεδευόμενοι καὶ ἔχοντες ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια καὶ δηοῦντες τὴν χώραν ἀνέμενον τοὺς
- 24 πολεμίους. ἡνίκα δὲ προσιόντες ἐλέγοντο οὐκέτι δεῦρ' ἡμερῶν ὁδὸν ἀπέχειν, τότε δὴ ὁ Κύρος λέγει, ὦ Κναξάρη, ὦρα δὴ ἀπαντᾶν καὶ μῆτε τοῖς πολεμίους δοκεῖν μῆτε τοῖς ἡμετέροις φοβουμένους μὴ ἀντιπροσίσταναι, ἀλλὰ ὅλοι ὦμεν ὅτι οὐκ
- 25 ἄκοντες μαχούμεθα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνέδοξε τῷ Κναξάρῃ, οὕτω δὴ συντεταγμένοι προήεσαν τοσοῦτον καθ' ἡμέραν, ὅσον ἐδόκει αὐτοῖς καλῶς ἔχειν. καὶ δεῖπνον μὲν αἰεὶ κατὰ φῶς ἐποιοῦντο, πυρὰ δὲ νύκτωρ οὐκ ἔκαιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ.

einem θᾶττον im Nachsatz): sobald als. Häufiger der Superlativ, wie §. 22: ἐπεὶ τάχιστα.

21. Διὶ. S. d. Einleit. §. 23. — οἰκήτορας καὶ κηδεμόνας. Dasz jedes Land seinen besonderen Schutzgott habe, glaubten die Orientalen ebenso wie die Griechen und Römer. Die Perser anlangend, so ist dafür eine Hauptstelle Herod. VII, 53 z. E.: νῦν δὲ διαβαίνωμεν ἐπευξάμενοι τοῖσι θεοῖσι, οἱ Περσίδα λελόγγασιν.

22. χοαῖς, Trankopfer. — Γῆν. Vergl. Γῇ σφάξαντες VIII, 3, 24 u. Herod. I, 131: θύουσι δὲ ἡλίῳ δὲ καὶ σελήνῃ καὶ γῇ καὶ πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισιν. — ἱλάσκετο — εὐμενίζετο. Ueber die Imperfecta s. B. 137, Anm. 10, K. 53, 2, Anm. 2.

C. 489; suchte er zu sühnen. — ἀνεφαίνετο, nämlich ὦν, sich kundgab.

23. τοῖς ἵπποις, wie I, 4, 17. — λεῖαν, d. i. χορήματα, die zur Beute wurden. Vergl. Hell. I, 3, 2. — ἔχοντες ἄφθονα τὰ ἐπ., was sie eben durch häufiges Verlegen des Lagers erlangten.

24. προσιόντες, οἱ πολέμιοι. — ὅλοι ὦμεν ὅτι. S. zu I, 4, 2.

25. οὕτω δὴ nach einem so kurzen Vordersatze findet sich auch VIII, 1, 6, 5, 1. Oekon. IX, 6: ἐπεὶ δὲ ταῦτα διήλθομεν, ἔφη, οὕτω δὴ ἤδη κατὰ φυλὰς διενερόμεν τὰ ἐπιπλά. Es hat dieses οὕτω dieselbe Kraft wie nach einem Participium, worüber s. I, 2, 2. V, 2, 6. Vergl. VIII, 1, 3. —

ἔμπροσθεν μέντοι τοῦ στρατοπέδου ἔκαιον, ὅπως ὀρῶν μὲν, εἴ
τινες νυκτὸς προσίοιεν διὰ τὸ πῦρ, μὴ ὀρῶντο δ' ὑπὸ τῶν
προσίωντων. πολλάκις δὲ καὶ ὅπισθεν τοῦ στρατοπέδου ἔπυρ-
πόλουν ἀπάτης ἕνεκα τῶν πολεμίων· ὥστ' ἔστιν ὅτε καὶ κατὰ-
σκοποὶ ἐνέπιπτον εἰς τὰς προφυλακὰς αὐτῶν, διὰ τὸ ὅπισθεν
τὰ πυρὰ εἶναι ἔτι πρόσω τοῦ στρατοπέδου οἰόμενοι εἶναι.

Οἱ μὲν οὖν Ἀσσύριοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, ἐπεὶ ἤδη ἐγγὺς 26
ἀλλήλων τὰ στρατεύματα ἐρίγνοντο, τάφρον περιεβάλλοντο, ὅπερ
καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ βάρβαροι βασιλεῖς, ὅπου ἂν στρατοπε-
δεύωνται, τάφρον περιβάλλονται εὐπετῶς διὰ τὴν πολυχειρίαν.
Ἰσασι γὰρ, ὅτι ἱππικὸν στράτευμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ
δύσχωρηστον ἄλλως τε καὶ βάρβαρον. πεποδισμένους τε γὰρ 27
ἔχουσι τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις, καὶ εἴ τις ἐπ' αὐτοὺς ἴοι,
ἔργον μὲν νυκτὸς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ χαλινῶσαι, ἔργον δ'
ἐπισάξαι, ἔργον δὲ θωρακίσασθαι, ἀναβάντας δ' ἐφ' ἵππων
ἐλάσαι διὰ στρατοπέδου παντάπασιν ἀδύνατον. τούτων δὴ
ἕνεκα πάντων καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐκείνοι τὰ ἐρύματα περιβάλ-
λονται, καὶ ἅμα αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ἐν ἐχυρῷ εἶναι ἐξουσίαν
παρέχειν ὅταν βούλωνται μάχεσθαι. τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες 28
ἐγγὺς ἀλλήλων ἐρίγνοντο. ἐπεὶ δὲ προσιόντες ἀπέιχον ὅσον
παρασάγγην, οἱ μὲν Ἀσσύριοι οὕτως ἐστρατοπεδεύνοντο, ὥπερ
εἴρηται, ἐν περιτεταφρευμένῳ μὲν καταφανεῖ δέ, ὁ δὲ Κύρος
ὡς ἐδύνατο ἐν ἀφανεστάτῳ, κώμας τε καὶ γηλόφους ἐπίπροσθεν
ποιησάμενος, νομίζων πάντα τὰ πολέμια ἐξαίφνης ὀρώμενα

ὅπως ὀρῶν μὲν —, μὴ ὀρῶντο δ'.
Diese Beobachtung macht Xen. beim
Lager des Seuthes Anab. VII, 2, 18.

26. ἐρίγνοντο. Ueber den Plural
s. zu II, 2, 2. — ὅπερ — ποιοῦσιν.
Auch die Römer verschanzten ihr
Lager mit Wall und Graben, nicht
aber die Griechen, die sich einen
von der Natur geschützten Ort dazu
suchten. Wegen des das ὅπερ —
ποιοῦσιν erklärenden und sich asyn-
detisch anreihenden Satzes ὅπου —
πολυχειρίαν vergl. VIII, 1, 6 u. Anab.
VII, 3, 22: πρῶτος τοῦτο ἐποίει
Σενόθης, ἀνελόμενος τοὺς — ἄρτους
διέκλα. Vergl. auch VIII, 3, 40. Wir
sagen: dasz sie, wo —. — ἄλλως
τε καὶ, besonders.

27. θωρακίσασθαι, Pferd und Rei-

XENOPH. CYROP. I. 3. Aufl.

ter. S. VI, 1, 50. — καὶ ἅμα — δοκεῖ,
auch glauben sie zugleich,
fügt noch einen Grund hinzu für
das περιβάλλεσθαι τὰ ἐρύματα. —
ἐξουσίαν παρέχειν mit folgendem
Infinit. ohne τοῦ, wie Mem. II, 1, 25:
πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖσθαι τοῖς
ἐμοὶ ξυνοῦσιν ἐξουσίαν ἔγωγε παρ-
έχω, construit wie das einfache
παρέχειν oben I, 2, 9. — ὅταν βού-
λωνται, d. i. nicht zur ungelegenen
Zeit.

28. ἐν περιτεταφρευμένῳ — κα-
ταφανεῖ, substantivisch wie im La-
teinischen in obvio, in aperto, in
obscuro, in angusto u. dergl. —
ἐπίπροσθεν ποιησάμενος, wie I,
4, 24. — πάντα τὰ — ἐξαίφνης —
φοβερώτερα εἶναι. Derselbe Gedanke
Hipparch. VIII, 19.

φοβερότερα τοῖς ἐναντίοις εἶναι. καὶ ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα ὥσπερ ἔπρεπε προφυλακὰς ποιησάμενοι ἐκάτεροι ἐκοιμήθησαν.

- 29 Τῇ δ' ὕστερα αἶα ὁ μὲν Ἀσσύριος καὶ ὁ Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνέπαινον τὰ στρατεύματα ἐν τῷ ἔχυρῳ. Κῦρος δὲ καὶ Κναξάρης συνταξάμενοι περιέμενον, ὥς, εἰ προσίοιεν οἱ πολέμιοι, μαχοῦμενοι. ὥς δὲ δῆλον ἐγένετο, ὅτι οὐκ ἐξίοιεν οἱ πολέμιοι ἐκ τοῦ ἐρύματος οὐδὲ μάχην ποιήσονται ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ μὲν Κναξάρης καλέσας τὸν Κῦρον καὶ τῶν ἄλλων
- 30 τοὺς ἐπικαιρίους ἔλεξε· Δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες, ὥσπερ τυγχάνομεν συντεταγμένοι, οὕτως ἵεναι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν ἀνδρῶν καὶ δηλοῦν, ὅτι θέλομεν μάχεσθαι. οὕτω γάρ, ἔφη, ἂν μὴ ἀντεπεξίωσιν ἐκεῖνοι, οἱ μὲν ἡμέτεροι μᾶλλον θαρρήσαντες ἀπίασιν, οἱ πολέμιοι δὲ τὴν τόλμαν ἰδόντες ἡμῶν μᾶλλον φο-
- 31 βηθήσονται. τούτῳ μὲν οὕτως ἐδόκει. ὁ δὲ Κῦρος, Μηδαμῶς, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κναξάρη, οὕτω ποιήσωμεν. εἰ γὰρ ἤδη ἐκφανέντες πορευσόμεθα, ὥς σὺ κελεύεις, νῦν τε προσίοντας ἡμᾶς οἱ πολέμιοι θεάσονται οὐδὲν φοβούμενοι, εἰδότες, ὅτι ἐν ἀσφαλεῖ εἰσι τοῦ μηδὲν παθεῖν, ἐπειδὴν τε μηδὲν ποιήσαντες ἀπίωμεν, πάλιν καθορῶντες ἡμῶν τὸ πλῆθος πολὺ ἐνδεέστερον τοῦ ἑαυτῶν καταφρονήσουσι, καὶ αὖριον ἐξίασι πολὺ ἐρρωμε-
- 32 νεστέrais ταῖς γνώμαις. νῦν δ', ἔφη, εἰδότες μὲν, ὅτι πάρεσμεν, οὐχ ὀρῶντες δὲ ἡμᾶς, εὐ τοῦτο ἐπίστω, οὐ καταφρονούσιν, ἀλλὰ φροντίζουσι, τί ποτε τοῦτ' ἐστί, καὶ διαλεγόμενοι περὶ ἡμῶν ἐγῶ δ' ὅτι οὐδὲν παύονται. ὅταν δ' ἐξίωσι, τότε δεῖ αὐτοῖς ἅμα φανεροῦς τε ἡμᾶς γενέσθαι καὶ ἵεναι εὐθὺς ὁμόσε,
- 33 εἰληφότες αὐτοὺς ἐνθα πάλαι ἐβουλόμεθα. λέξαντος δὲ οὕτω Κῦρον συνέδοξε ταῦτα καὶ Κναξάρη καὶ τοῖς ἄλλοις. καὶ τότε μὲν δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι καὶ πυρὰ
- 34 πολλὰ πρὸ τῶν φυλακῶν καύσαντες ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὕστερα αἶα πρῶτ' Κῦρος μὲν ἐστεφανωμένος ἔθνε, παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοτίμοις ἐστεφανωμένοις πρὸς τὰ ἱερὰ παρεῖναι. ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ θυσία, συγκalέσας αὐτοὺς ἔλεξεν·

29. ἀνέπαινον, lieszen ausruhen. — τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu §. 12.

30. Δοκεῖ, wie II, 4, 22. — τῶν ἀνδρῶν, der Feinde.

31. τοῦ μηδὲν παθεῖν. S. zu II, 4, 13.

32. οὐδὲν παύονται, wie I, 6, 16.

— εἰληφότες — ἐνθα — ἐβουλόμεθα, indem wir sie dann da haben, wo wir sie längst haben wollten.

33. πρὸ τῶν φυλάκων, d. i. ἐμπροσθεν τοῦ στρατοπέδου §. 25.

34. ἐστεφανωμένους. Der Perser opferte ἐστεφανωμένους τὸν τιράν

Ἄνδρες, οἱ μὲν θεοί, ὥς οἱ τε μάντιες φασὶ καὶ ἔμοι συνδοκεῖ, μάχην ἔσεσθαι προαγγέλλουσι καὶ νίκην διδόασι καὶ σωτηρίαν ὑπισχνούνται ἐν τοῖς ἱεροῖς. ἐγὼ δὲ ὑμῖν μὲν παραινῶν, 35 ποίους τινὰς χρὴ εἶναι ἐν τῷ τοιῷδε, καὶ αἰσχυνοίμην ἂν· οἶδα γὰρ ὑμᾶς ταῦτά ἐπισταμένους καὶ μεμελετηκότας καὶ ἀκούοντας διὰ τέλους οἰάπερ ἐγώ, ὥστε καὶ ἄλλους εἰκότως ἂν διδάσκοιτε. τάδε δὲ εἰ μὴ τυγχάνετε κατανενοηκότες, ἀκούσατε· οὓς γὰρ νεωστὶ συμμάχους τε ἔχομεν καὶ πειρώμεθα 36 ἡμῖν αὐτοῖς ὁμοίους ποιεῖν, τούτους δὲ ὑμᾶς δεῖ ὑπομινῆσκειν, ἐφ' οἷς τε ἐτρεφόμεθα ὑπὸ Κνωξάρχου, ἃ τε ἡσχοῦμεν, ἐφ' ἃ τε αὐτοὺς παρακεκλήκαμεν, ὧν τε ἄσμενοι ἀνταγωνιστὰὶ ἔφασαν ἡμῖν ἔσεσθαι. καὶ τοῦτο δ' αὐτοὺς ὑπομινῆσκετε, 37 ὅτι ἦδε ἡ ἡμέρα δείξει, ὧν ἕκαστός ἐστιν ἄξιος. ὧν γὰρ ἂν ὀψιμαθεῖς ἀνθρῶποι γένωνται, οὐδὲν θανμαστόν, εἴ τινες αὐτῶν καὶ τοῦ ὑπομινῆσκοντος δέοιντο, ἀλλ' ἀγαπητόν, εἰ καὶ ἐξ ὑποβολῆς δύναιτο ἄνδρες ἀγαθοὶ εἶναι. καὶ ταῦτα μέντοι 38 πράττοντες ἅμα καὶ ὑμῶν αὐτῶν πείραν λήψεσθε. ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος ἐν τῷ τοιῷδε καὶ ἄλλους βελτίους ποιεῖν εἰκότως ἂν ἦδη καὶ ἑαυτῷ συνειδείῃ τελέως ἀγαθὸς ἀνὴρ ὧν, ὁ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων καὶ τοῦτ' ἀγαπῶν, εἰκότως ἂν ἡμιτελῇ αὐτὸν νομίζοι. τούτου δ' ἔνεκα οὐκ ἐγώ, ἔφη, 39 αὐτοῖς λέγω, ἀλλὰ ὑμᾶς κελεύω λέγειν, ἵνα καὶ ἀρέσκειν ὑμῖν πειρῶνται· ὑμεῖς γὰρ καὶ πλησιάζετε αὐτοῖς ἕκαστος τῷ ἑαυ-

μυρόνῃ μάστιγα. Herod. I, 132. — καὶ ἔμοι συνδοκεῖ. I, 6, 2 erfuhren wir, dass darin Kyros genau unterrichtet ist.

35. ὑμῖν μὲν. Als Gegensatz schwebt vor: aber die neuen Mitstreiter, die gemeinen Perser, von denen §. 36 die Rede. — ἐν τοιῷδε. S. zu I, 4, 22. — ἀκούοντας διὰ τέλους, so viel als ἀκούοντας διατελοῦντας, hier wegen Häufung der Participia vermieden. — Ueber das bei dem zweiten Tonwort wiederholte ἂν s. zu II, 1, 6. — τάδε, Folgendes.

36. γὰρ, nämlich. — τούτους δέ. Nach vorausgegangenem Relativ steht δέ mitunter beim Demonstrativ, um auf jenes kräftig zurückzuweisen. S. Kyneg. XII, 9: ὧν γὰρ —, οὗτοι δ' ἀριστοί. Vergl. unten VIII, 5, 12. — ἐφ' οἷς, quibus conditionibus. — ἃ τε ἡσχοῦ-

μεν, was wir ühten, d. h. welchen Zweck (den Kampf mit dem Feinde) die Uebung hatte. — ὧν—ἀνταγωνιστὰὶ ἔφασαν ἡμῖν ἔσεσθαι, worin—wetteifern zu wollen. Vergl. II, 3, 11: πρὸς τοῖσδε τοῖς ὁμοτίμοις αγωνιστέον.

37. τοῦ ὑπομινῆσκοντος. Das Object dazu ist aus ὧν zu entnehmen. — ἀγαπητόν, man musz sich schon damit begnügen. — εἰ καὶ ἐξ ὑποβολῆς—εἶναι, wenn sie auch nur durch Zuspruch (Erinnerung) tapfere Leute zu werden im Stande sein möchten. Wegen der Opt. δέοιντο und δύναιτο s. zu I, 6, 19.

38. τὴν τούτων ὑπόμνησιν, die Erinnerung daran, sich brav zu zeigen. — αὐτὸς μόνος ἔχων, für sich allein behält.

39. ὑμεῖς γὰρ—αὐτοῖς, ihr verkehrt ja auch mit ihnen.

τοῦ μέρει. εὖ δ' ἐπίστασθε, ὥς, ἦν θαρροῦντας τούτοις ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιδεικνύετε, καὶ τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς οὐ λόγῳ
 40 ἀλλ' ἔργῳ θαρρεῖν διδάξετε. τέλος εἶπεν ἀπιόντας ἀριστῶν ἐστεφανωμένους καὶ σπονδὰς ποιησαμένους ἦκειν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῖς στεφάνοις. ἐπεὶ δ' ἀπῆλθον, αὐτίς τοὺς οὐραγούς προσεκάλεσε, καὶ τούτοις τοιάδε ἐνετέλλετο.

41 "Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ τῶν ὁμοτίμων γεγόνατε καὶ ἐπιλελεγμένοι ἐστέ, οἱ δοκεῖτε τὰ μὲν ἄλλα τοῖς κρατίστοις ὅμοιοι εἶναι, τῇ δ' ἡλικίᾳ καὶ φρονιμώτεροι. καὶ τοίνυν χώραν ἔχετε οὐδὲν ἥττον ἐντιμον τῶν πρωτοστατῶν· ὑμεῖς γὰρ ὀπίσθην ὄντες τοὺς τ' ἀγαθοὺς ἂν ἐφορῶντες καὶ ἐπικελεύοντες αὐτοῖς ἔτι κρείττους ποιοῖτε, καὶ εἴ τις μαλακίζοιτο, καὶ τοῦτον
 42 ὀρῶντες οὐκ ἂν ἐπιτρέποιτε αὐτῷ. συμφέρει δ' ὑμῖν, εἴπερ τῷ καὶ ἄλλῳ, τὸ νικᾶν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ βάρος τῆς στολῆς. ἦν δ' ἄρα ὑμᾶς καὶ οἱ ἔμπροσθεν ἀνακαλοῦντες ἐπεσθαι παρεγγυῶσιν, ὑπακούετε καὶ ὅπως μὴδ' ἐν τούτῳ αὐτῶν ἡττηθῆσεσθε, ἀντιπαρακελευόμενοι αὐτοῖς θάττον ἡγείσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ἀπιόντες, ἔφη, ἀριστήσαντες καὶ ὑμεῖς
 43 ἦκατε σὺν τοῖς ἄλλοις ἐστεφανωμένοι εἰς τὰς τάξεις. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον ἐν τούτοις ἦσαν· οἱ δὲ Ἀσσύριοι καὶ δὴ ἡριστήκοτες ἐξῆσάν τε θρασέως καὶ παρετάττοντο ἐρρωμένως. παρ-
 44 ἐτάττε δὲ αὐτοὺς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἄρματος παρελαύνων καὶ τοιάδε παρεκελεύετο.

44 "Ἄνδρες Ἀσσύριοι, νῦν δεῖ ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι. νῦν γὰρ ὑπὲρ ψυχῶν τῶν ὑμετέρων ἀγῶν καὶ ὑπὲρ γῆς, ἐν ᾗ ἔφυτε, καὶ οἴκων, ἐν οἷς ἐτρόφητε, καὶ περὶ γυναικῶν τε καὶ τέκνων καὶ περὶ πάντων ὧν πέπασθε ἀγαθῶν. νικήσαντες μὲν

40. αὐτοῖς στεφάνοις. S. zu I, 4, 7. Bekränkt gingen auch die Spartaner in die Schlacht. — σπονδὰς ποιησαμένους, d. i. nach beendigter Mahlzeit. S. zu II, 3, 1. — ἐνετέλλετο, das Imperf. wie häufig ἔλεγε, ἐκέλευε u. ἄ. S. zu II, 1, 14.

41. τῶν ὁμοτ. γεγόνατε, gehört (jetzt) zu den Hom. — οἱ δοκεῖτε, quippe videamini. — τῇ δ' ἡλικίᾳ, wegen eures (vorgerückteren) Alters. — οὐδὲν ἥττον — τῶν πρωτ. Verkürzter Vergleich statt οὐδὲν ἥττον τῆς — τῶν πρωτ. χώρας. — ἐπιτρέποιτε αὐτῷ, nämlich τὸ μαλακίζεσθαι.

42. καὶ διὰ τὴν — καὶ διὰ τὸ — τῆς στολῆς. Beides wirkt zusammen, ihre Lage im Fall des Unterliegens schlimmer zu machen, als die der (jüngeren) Homotimen. — ἦν — ἄρα, si forte. — καὶ — ἀντιπαρακελευόμενοι, indem ihr sie (sogar) auch eurerseits ermuntert. — καὶ ὑμεῖς. S. §. 40.

43. ἐν τούτοις, wie III, 1, 1.

44. ὑπὲρ, nachher περὶ: blosse Variation des Ausdrucks. S. zu I, 4, 4. — πέπασθε, d. i. ἐκτρώσθε, öfter bei Xen., sonst nur dichterisch. S. zu I, 2, 1. — ἀγαθῶν,

γὰρ ἀπάντων τούτων ὑμεῖς ὥσπερ πρόσθεν κύριοι ἔσεσθε· εἰ δ' ἡττηθήσεσθε, εὖ ἴστε, ὅτι παραδώσετε ταῦτα πάντα τοῖς πολεμίοις. ἄτε οὖν νίκης ἐρωῶντες μένοντες μάχεσθε. μῶρον ⁴⁵ γὰρ τὸ κρατεῖν βουλομένους τὰ τυφλά τοῦ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα ταῦτα ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας· μῶρος δὲ καὶ εἰ τις ξὺν βουλόμενος φεύγειν ἐπιχειροίη, εἰδώς, ὅτι οἱ μὲν νικῶντες σώζονται, οἱ δὲ φεύγοντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τῶν μενόντων· μῶρος δὲ καὶ εἰ τις χρημάτων ἐπιθυμῶν ἦταν προσίεται. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι οἱ μὲν νικῶντες τὰ τε ἑαυτῶν σώζουσι καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων προσλαμβάνουσιν, οἱ δὲ ἡττώμενοι ἅμα ἑαυτούς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν πάντα ἀποβάλλουσιν; ὁ μὲν δὴ Ἀσσύριος ἐν τούτοις ἦν. 46

Ὁ δὲ Κναξάρης πέμπων πρὸς τὸν Κῦρον ἔλεγεν, ὅτι ἤδη καιρὸς εἴη ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· εἰ γὰρ νῦν, ἔφη, ἔτι ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἔξω τοῦ ἐρύματος, ἐν ᾧ ἂν προσίωμεν, πολλοὶ ἔσονται· μὴ οὖν ἀναμείνωμεν, ἕως ἂν πλείους ἡμῶν γένωνται, ἀλλ' ἴωμεν, ἕως ἔτι οἰόμεθα εὐπετῶς ἂν αὐτῶν κρατῆσαι. ὁ δ' ⁴⁷ αὖ Κῦρος ἀπεκρίνατο, ὦ Κναξάρη, εἰ μὴ ὑπὲρ ἡμῖν αὐτῶν ἔσονται οἱ ἡττηθέντες, εὖ ἴσθι, ὅτι ἡμᾶς μὲν ἐροῦσι φοβούμενους τὸ πλήθος τοῖς ὀλίγοις ἐπιχειροῦσαι, αὐτοὶ δὲ οὐ νομιοῦσιν ἡττῆσθαι, ἀλλ' ἄλλης σοι μάχης δεήσει, ἐν ᾗ ἄμεινον ἂν ἴσως βουλευσάμενοι ἢ νῦν βεβούλευνται, παραδόντες ἑαυτούς ἡμῖν ταμιεύεσθαι, ὥσθ' ὁπόσοις ἂν βουλώμεθα αὐτῶν μάχεσθαι. οἱ ⁴⁸ μὲν δὴ ἄγγελοι ταῦτα ἀκούσαντες ὥχοντο.

Ἐν τούτῳ δὲ ἦκε Χρυσάντας τε ὁ Πέρσης καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ὁμοτίμων αὐτομόλους ἄγοντες. καὶ ὁ Κῦρος, ὥσπερ εἰκός, ἠρώτα τοὺς αὐτομόλους τὰ ἐκ τῶν πολεμίων. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι ἐξοικίεν τε ἤδη σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ παρατάττοι αὐτούς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔξω ὦν καὶ παρακελεύετο μὲν δὴ τοῖς

ohne Artikel wie I, 3, 7: πάντα — κρέα.

45. τὰ τυφλά τοῦ σώματος. Vgl. Sallust lug. 107: nec quemquam decere, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere, in maximo metu nudum (ἄοπλα: nicht vom Schild gedeckt) et caecum corpus ad hostis vertere. — ἄχειρα. Der Rücken hat keine Hände, insofern man nach hinten von den Händen wenig Gebrauch machen kann.

46. ἔλεγεν, liesz sagen, wie III, 1, 3.

47. ἀπεκρίνατο, wie vorher ἔλεγεν. — ταμιεύεσθαι, wie IV, 1, 18. Die Feinde überlassen es den Medern, sich die Zahl ihrer Gegner, mit der sie kämpfen wollen, gleichsam einzutheilen, da sie nur in einzelnen Trupps die Verschanzung verlassen. Derselbe Gedanke mit denselben Worten auch Anab. II, 5, 18. Hipparch. VII, 11.

48. τὰ ἐκ τῶν πολεμίων, insofern die Nachrichten über die Feinde aus ihrer Mitte kommen. — τοῖς ἀπὸ ἑξῶ οὖσι, den einzelnen Abthei-

- ἀεὶ ἔξω οὔσι πολλά τε καὶ ἰσχυρά; ὥς ἔφασαν λέγειν τοὺς
 49 ἀκούοντας. ἔνθα δὴ ὁ Χρυσάντας εἶπε, Τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε,
 εἰ καὶ σὺ συγκαλέσας, ἕως ἔτι ἔξεστι, παρακελεύσαιο, εἰ ἄρα τι
 50 καὶ σὺ ἀμείνους ποιήσας τοὺς στρατιώτας; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν,
 ὦ Χρυσάντα, μηδὲν σε λυπούντων αἱ τοῦ Ἀσσυρίου παρακε-
 λεύσεις· οὐδεμία γάρ ἐστιν οὕτω καλὴ παραίνεσις, ἣτις τοὺς
 μὴ ὄντας ἀγαθοὺς αὐθημερὸν ἀκούσαντας ἀγαθοὺς ποιήσει·
 οὐκ ἂν οὖν τοξότας γε, εἰ μὴ ἔμπροσθεν τοῦτο μεμελετηκότες
 εἶεν, οὐδὲ μὴν ἀκοντιστάς, οὐδὲ μὴν ἱππέας, ἀλλ' οὐδὲ μὴν τὰ
 51 γε σώματα ἱκανοὺς πονεῖν, ἣν μὴ πρόσθεν ἡσκηκότες ᾧσι. καὶ
 ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ἀλλ' ἀρκεῖ τοι, ὦ Κῦρε, ἣν τὰς ψυχὰς
 αὐτῶν ἀμείνονας παρακελευσάμενος ποιήσῃς. Ἡ καὶ δύναιτ'
 ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς λόγος ῥηθῇς αὐθημερὸν αἰδοῦς μὲν ἐμ-
 πλῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουσάντων ἢ ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν κωλύ-
 σαι, προτρέψαι δέ, ὥς χρὴ ἐπαίνων ἔνεκα πάντα μὲν πόνον,
 πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύεσθαι, λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμαις βε-
 βαίως τοῦτο, ὥς αἰρετώτερόν ἐστι μαχομένους ἀποθνήσκειν
 52 μᾶλλον ἢ φεύγοντας σώζεσθαι; ἄρ' οὐκ, ἔφη, εἰ μέλλουσι τοι-
 αῦται διάνοιαι ἐγγραφήσεσθαι ἀνθρώποις καὶ ἔμμονοι ἔσσεσθαι,
 πρῶτον μὲν νόμους ὑπάρξαι δεῖ τοιούτους, δι' ὧν τοῖς μὲν
 ἀγαθοῖς ἔντιμος καὶ ἐλευθέριος ὁ βίος παρασκευασθῇσεται,
 τοῖς δὲ κακοῖς ταπεινός τε καὶ ἀλγεινός καὶ ἀβίωτος ὁ αἰὼν
 53 ἐπανακίσεται; ἔπειτα δὲ διδασκάλους, οἶμαι, δεῖ καὶ ἄρχοντας
 ἐπὶ τούτοις γενέσθαι, οἵτινες δεῖξουσὶ τε ὀρθῶς καὶ διδάξουσιν
 καὶ ἐθιοῦσι ταῦτα δοῶν, ἔστ' ἂν ἐγγένηται αὐτοῖς τοὺς μὲν

lungen, so wie sie jedesmal ausge-
 rückt sind aus dem Lager. — καὶ
 —μὲν δὴ, offenbar anders als I, 6,
 3' und auch anders als VIII, 4, 17.
 Das handschriftliche καὶ —μὲν ἤδη
 unter Tilgung von μὲν dürfte vor-
 zuziehen sein.

49. εἰ ἄρα, ob etwa.

50. ἣτις = ὥστε. — οὐκ ἂν οὖν.
 Zu ἂν ist das verbum aus ἀγαθοὺς
 ποιήσει zu ergänzen. — ἀλλ' vor
 οὐδὲ μὴν, kräftig steigernd: ja —.
 Vergl. Thukyd. V, 69: Λακεδαιμό-
 νιοι — εἰδότες ἔργων ἐκ πολλοῦ με-
 λέτην πλείω σώζουσιν ἢ λόγων δι'
 ὀλίγον καλῶς ῥηθεῖσαν παραίνεσιν.
 Sallust. Cat. 58, init.: Compertum
 ego habeo, milites, verba virtutem
 non addere, neque ex ignavo stre-

num, neque fortem ex timido ex-
 ercitu oratione imperatoris fieri.

51. ἢ καί, wie I, 3, 6. — προ-
 τρέψαι, adducere, ut existiment. —
 λαβεῖν — βεβαίως, sich fest ein-
 prägen. Vergl. Hipparch. VI, 6:
 καὶ ἐκεῖνο λάβωσιν εἰς τὴν γνώ-
 μην. — μᾶλλον, lieber. S. zu II,
 2, 12.

52. ἔφη, fuhr er fort. — ἀβίω-
 τος ὁ αἰὼν, wie Mem. IV, 4, 8:
 ἀβίωτος — ὁ βίος. Ennius bei Cic.
 Lael. 22: vita vitalis. Derselbe Ge-
 danke in Rep. Lac. XI, 3: ἐκεῖνος
 (nämlich Lykurg) σαφῶς παρεσκεύασε
 τοῖς ἀγαθοῖς εὐδαιμονίαν, τοῖς δὲ
 κακοῖς κακοδαιμονίαν.

53. ἐπὶ τούτοις — οἵτινες, dazu.

ἀγαθούς καὶ εὐκλεεῖς εὐδαιμονεστάτους τῷ ὄντι νομίζειν, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ δυσκλεεῖς ἀθλιωτάτους ἀπάντων ἡγεῖσθαι. οὕτω γὰρ δεῖ διατεθῆναι τοὺς μέλλοντας τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβου τὴν μάθησιν κρείττονα παρέξεσθαι. εἰ δέ τοι ἰόντων 54 εἰς μάχην σὺν ὅπλοις, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τῶν παλαιῶν μαθημάτων ἐξίστανται, ἐν τούτῳ δυνήσεται τις ἀπορραφωθήσας παραχοῆμα ἀνδρας πολεμικοὺς ποιῆσαι, πάντων ἂν ῥάστων εἴη καὶ μαθεῖν καὶ διδάξαι τὴν μερίστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετῇ. ἐπεὶ ἔργω, ἔφη, οὐδ' ἂν τούτοις ἐπίστευον ἐμμόνοις ἔσεσθαι, 55 οὓς νῦν ἔχοντες παρ' ἡμῖν αὐτοῖς ἡσκοῦμεν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς ἐώρων παρόντας, οἳ καὶ παραδείγματα αὐτοῖς ἔσεσθε, οἷους χρὴ εἶναι, καὶ ὑποβαλεῖν δυνήσεσθε, ἣν τι ἐπιλανθάνωνται. τοὺς δ' ἀπαιδεύτους παντάπασιν ἀρετῆς θαυμάζοιμ' ἂν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, εἰ τι πλεον ἂν ὠφελήσεις λόγος καλῶς ῥηθῆς εἰς ἀνδραγαθίαν ἢ τοὺς ἀπαιδεύτους μουσικῆς ἅσμα μάλα καλῶς ἄσθην εἰς μουσικήν.

Οἱ μὲν ταῦτα διελέγοντο. ὁ δὲ Κυζάκης πέμπων πάλιν 56 ἔλεγεν, ὅτι ἐξαμαρτάνοι διατρίβων καὶ οὐκ ἄγων ὡς τάχιστα ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο δὴ τότε τοῖς ἀγγέλοις, Ἄλλ' εὖ μὲν ἴστω, ἔφη, ὅτι οὐπὼ εἰσὶν ἔξω ὅσους δεῖ· καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτῷ ἐν ἅπασιν· ὅμως δέ, ἐπεὶ ἐκείνῳ δοκεῖ, ἄξω ἤδη. ταῦτ' εἰπὼν καὶ προσευξάμενος τοῖς 57 θεοῖς ἐξῆγε τὸ στράτευμα. ὡς δ' ἤρξατο ἄγειν, θιάσων ἡγεῖτο, οἳ δ' εἶποντο εὐτάκτως μὲν διὰ τὸ ἐπίστασθαι καὶ μεμελετη-

dasz sie. — οὕτω — διατεθῆναι, in solche Stimmung versetzt werden, d. i. so innerlich ausgebildet werden. — τοὺς μέλλοντας παρέξεσθαι, diejenigen, welche beweisen sollen. — τοῦ ἀπὸ τῶν δορυφόρων φόβος. — τὴν μάθησιν κρείττονα, stärker als die Furcht, so dasz sich das Gelernte, d. h. die Stimmung, die durch Unterricht und Gewöhnung gewonnen ist, nicht durch die Furcht unterdrücken läßt.

54. ἰόντων, nämlich τῶν στρατιωτῶν. S. zu I, 4, 18. — τῶν—μαθημάτων ἐξίστανται, das längst Erlernte vergessen. So Mem. II, 1, 4: οἱ πέρδινες—ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ δεινὰ ἀναλογίζεσθαι τοῖς θηράτορσις ἐμπύπτονσι und activ I, 3, 12: τοὺς ἀνθρώπους—τοῦ φρονεῖν

ἐξίστησιν. — ἀπορραφωθήσας, mit verächtlichem Seitenblick auf die Declamation der Rhapsoden, die auch Mem. IV, 2, 10, Symp. III, 6, verspottet werden. — ἐν ἀνθρώποις. S. zu II, 2, 17.

55. ἐπεὶ, denn. — ἐμμόνοις, von τούτοις attrahirt. S. zu V, 4, 20. — ὑποβαλεῖν, wie ὑποβολῆς §. 37. — Ueber die Stellung von παντάπασιν s. I, 5, 4 zu εἰ. — εἰ—ἂν. Vergl. IV, 2, 37. Mem. I, 5, 3: εἰ γε μὴδὲ δοῦλον ἀκρατῇ, δεξαίμεθ' ἂν. B. 139, 27. K. 54, 11, Anm. 2. Hier steht ἂν bei πλεον mit besonderem Nachdruck.

56. ἐξαμαρτάνοι, Kyros. — ἐν ἅπασιν, coram omnibus. Alle sollten es hören, wie geringschätzig Kyros von dem Feinde dächte, um sie zuversichtlich zu machen.

- κέναι ἐν τάξει πορευέσθαι, ἐρρωμένως δὲ διὰ τὸ φιλονεικῶς ἔχειν πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ τὰ σώματα ἐκπεπονησθαι καὶ διὰ τὸ πάντας ἄρχοντας τοὺς πρωτοστάτας εἶναι, ἥδέως δὲ διὰ τὸ φρονίμως ἔχειν· ἠπίσταντο γὰρ καὶ ἐκ πολλοῦ οὕτως ἐμεμαθήκεσαν ἀσφαλέστατον εἶναι καὶ ῥᾶστον τὸ ὁμόσε ἰέναι τοῖς πολεμίοις, ἄλλως τε καὶ τοξόταις καὶ ἀκοντισταῖς καὶ ἱππεῦσιν.
- 58 ἕως δ' ἔτι ἔξω βελῶν ἦσαν, παρηγγύα ὁ Κῦρος σύνθημα Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦκε τὸ σύνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἔξηρχεν αὖ ὁ Κῦρος παιᾶνα τὸν νομιζόμενον· οἱ δὲ θεοσεβῶς πάντες συνεπήχησαν μεγάλη τῇ φωνῇ· ἐν τῷ τοιούτῳ γὰρ δὴ οἱ δεισιδαίμονες ἤττον τοὺς ἀνθρώπους φοβοῦνται.
- 59 ἐπεὶ δ' ὁ παιᾶν ἐγένετο, ἅμα πορευόμενοι οἱ ὁμοτίμοι φαιδροί, πεπαιδευμένοι, καὶ παρορῶντες εἰς ἀλλήλους, ὀνομάζοντες παραστάτας, ἐπιστάτας, λέγοντες πολὺ τὸ "Ἄγετ', ἄνδρες φίλοι, "Ἄγετ', ἄνδρες ἀγαθοί, παρεκάλουν ἀλλήλους ἐπεσθαι. οἱ δ' ὀπισθεν αὐτῶν ἀκούσαντες ἀντιπαρεκελεύοντο τοῖς πρώτοις ἡγεῖσθαι ἐρρωμένως. ἦν δὲ μεστὸν τὸ στράτευμα τῷ Κύρῳ προθυμίας, φιλοτιμίας, ῥώμης, θάρρους, παρακελευσμοῦ, σωφροσύνης, παιδοῦς, ὅπερ οἶμαι δεινότατον τοῖς ὑπεναντίοις.
- 60 τῶν δ' Ἀσσυρίων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἀρμάτων προμαχοῦντες, ὥς ἔγγυς ἦδη προσεμίνυνον τὸ Περσικὸν πλῆθος, ἀνέβαινόν τε ἐπὶ τὰ ἄρματα καὶ ὑπέξηγον πρὸς τὸ ἐαυτῶν πλῆθος· οἱ δὲ τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ καὶ σφενδονῆται αὐτῶν ἀφίσταν τὰ βέλη
- 61 πολὺ πρὶν ἐξικνεῖσθαι. ὥς δ' ἐπίοντες οἱ Πέρσαι ἐπέβησαν τῶν ἀφειμένων βελῶν, ἐφθέρξατο δὴ ὁ Κῦρος, "Ἄνδρες ἄριστοι,

57. πάντας — τοὺς πρωτοστάτας Subject, ἄρχοντας Prädicat. — οὕτως = τοῦτο, nämlich ἀσφαλέστατον εἶναι u. s. w.

58. πάλιν ἦκε. Das Feldgeschrei, das mündlich von Mann zu Mann ging, kam auf umgekehrtem Wege an den Feldherrn zurück. Vergl. Anab. I, 8, 16, wo dem jüngeren Kyros dieser Gebrauch unbekannt ist. — ἔξηρχεν — παιᾶνα, nämlich dem Ares. — ἐν τῷ τοιούτῳ. S. zu I, 4, 22.

59. ἐγένετο, gesungen war. — πεπαιδευμένοι, ausgebildet: das zeigte ihre Haltung. Vergl. §. 70. — πολὺ, wiederholt. — ὀνομάζοντες, bei Namen rufend. — προθυμίας — παιδοῦς. Das Asynde-

ton macht die Schilderung lebhaft, energisch.

60. οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἀρμάτων προμαχοῦντες. Ein abgekürzter Ausdruck. Es waren Leichtbewaffnete, die vor dem übrigen Heere den ersten Angriff machten und dann zu ihren Wagen, die sie vorher verlassen hatten (daher οἱ ἀπὸ τῶν ἀρμάτων), zurückeilten, die zur Flucht bereitstehend (ἀπεστραμμένοι ὥσπερ εἰς φυγὴν VI, 2, 17) sie zum Heere (πρὸς τὸ — ἐαυτῶν πλῆθος) zurückbrachten. — προσεμίνυνον τὸ — πλῆθος, Synesis wie II, 4, 20. — πρὶν ἐξικνεῖσθαι, eher als sie treffen konnten.

61. ἐπέβησαν τῶν, auf die — traten, und also nur noch Schusz-

ἦδη θᾶττον τις ἰὼν ἐπιδεικνύτω ἑαυτὸν καὶ παρεγγυάτω. οἱ μὲν δὲ παρεδίδουσαν· ὑπὸ δὲ προθυμίας καὶ μένους καὶ τοῦ σπεύδειν συμμίζειν δρόμον τινὲς ἤρξαν, συνεφέετο δὲ καὶ πᾶσα ἡ φάλαγξ δρόμῳ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύρος ἐπιλαθόμενος 62 τοῦ βάδην δρόμῳ ἤγειτο, καὶ ἅμα ἐφθέγγετο, Τίς ἔψεται; Τίς ἀγαθός; Τίς ἄνδρα πρῶτος καταβαλεῖ; οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτο τοῦτο ἐφθέγγοντο, καὶ διὰ πάντων δῆ, ὥσπερ παρηγγυά, οὕτως ἐχώρει Τίς ἔψεται; Τίς ἀγαθός; οἱ μὲν δὲ Πέρσαι οὕτως 63 ἔχοντες ὁμοσε ἐφέροντο· οἳ γε μὴν πολέμοι οὐκέτι ἐδύναντο μένειν, ἀλλὰ στραφέντες ἔφευγον εἰς τὰ ἐρύματα. οἱ δ' αὖ 64 Πέρσαι κακὰ τε τὰς εἰσόδους ἐφεπόμενοι ὠθουμένων αὐτῶν πολλοὺς κατεστρώωνυσαν, τοὺς δ' εἰς τὰς τάφρους ἐμπέπτοντας ἐπεισπηδῶντες ἐφόνεον ἄνδρας ὁμοῦ καὶ ἵππους· ἔνια γὰρ τῶν ἀρμάτων εἰς τὰς τάφρους ἠναγκάσθη φεύγοντα ἐμπεσεῖν. καὶ οἱ τῶν Μήδων δ' ἱππεῖς ὀρῶντες ταῦτα ἤλαννον εἰς 65 τοὺς ἱππέας τοὺς τῶν πολεμίων· οἱ δ' ἐνέκλιναν καὶ τούτοις. ἔνθα δὲ καὶ ἵππων διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν καὶ φόνος ἀμφοτέρων. οἱ δ' ἐντὸς τοῦ ἐρύματος τῶν Ἀσσυρίων ἐσθηκότες ἐπὶ 66 τῆς κεφαλῆς τῆς τάφρου τοξεύειν μὲν ἢ ἀκοντίζειν εἰς τοὺς κατακαίνοντας οὔτε ἐφρόνουν οὔτε ἐδύναντο διὰ τὰ δεινὰ ὄραματα καὶ διὰ τὸν φόβον. τάχα δὲ καὶ καταμαθόντες τῶν Περσῶν τινὰς διακεκοφότητας πρὸς τὰς εἰσόδους τοῦ ἐρύματος ἐτρέποντο καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν τῶν ἔνδον. ἰδοῦσαι δ' αἱ γυν- 67

weite von den Feinden entfernt waren. — τις, man, ein Jeder. — παρεγγυάτω, nämlich θᾶττον ἰέναι. — παρεδίδουσαν, nämlich das Wort des Kyros, wie II, 4, 2.

62. τοῦ βάδην, nämlich ἡγεῖσθαι. — ἐχώρει, ging es durch, nämlich der Ruf Τίς ἔψεται —.

63. γε μὴν = einem kräftigen δέ, mit dem es auch mitunter abwechselte. Vergl. I, 2, 2. Ages. II, 23.

64. κατὰ τε. Das τε wird nachher durch δέ aufgenommen, wie VI, 2, 4. Hell. IV, 5, 15. VI, 5, 30. 33. VII, 1, 24. Symp. VIII, 2: ἐγὼ τε γὰρ οὐκ ἔχω χρόνον εἰπεῖν, ἐν ᾧ οὐκ ἔρῳ τινος διατελῶ. Χαρμίδην δὲ τόνδε οἶδα πολλοὺς μὲν ἑραστάς κηשאμένον. K. 69, 16, 6. C. 624, 6, 2. — ἵππους. Wie die hierher kamen, erklärt das folgende ἔνια γὰρ. — τὰς τάφρους, Wallgraben. — ἐμπεσεῖν, sich zu stürzen.

65. καὶ — δ'. S. zu I, 1, 2. — καὶ vor τούτοις gehört zum ganzen Satz. So wie vorher das Assyrische Fuszvolk vor dem Persischen Fuszvolk floh, so wichen jetzt auch —. — διωγμὸς — φόνος, passiv zu nehmen.

66. ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς τάφρου, oberhalb des Wallgrabens; nachher κεφαλαί, die Wälle, — τάχα — καταμαθόντες, d. i. ὡς τάχιστα — κατέμαθον. — διακεκοφότητας πρὸς τὰς εἰσόδους. Absolut steht διακόπτειν auch Hell. VII, 5, 23: ὅποι ἐμβαλὼν διακόπτει. §. 64 standen die Perser den Eingängen gegenüber (κατὰ τὰς εἰσόδους), jetzt sind sie bis an dieselben herangedrungen, nicht aber hinein, wie §. 68 ff. zeigen. Daher πρὸς nicht mit Dindorf zu tilgen ist: die sich durchgehauen hatten bis zu den —. — ἀπὸ τῶν — ἔνδον. Sie wagten nicht einmal mehr auf der inneren

ναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμάχων ἤδη φυγὴν καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀνέκραγον καὶ ἔθρον ἐκπεπληγμένα, αἱ μὲν καὶ τέκνα ἔχουσαι, αἱ δὲ καὶ νεώτεραι, καταρρογνύμεναι τε τοὺς πέπλους καὶ δρυπτόμεναι, καὶ λικτεύνουσι πάντας, ὅτῳ ἐντυγχάνοιεν, μὴ φεύγειν καταλιπόντας αὐτάς, ἀλλ' ἀμύναι
 68 καὶ αὐταῖς καὶ τέκνοις καὶ σφίσιν αὐτοῖς. ἔνθα δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς πιστοτάτοις στάντες ἐπὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς κεφαλὰς καὶ αὐτοὶ ἐμάχοντο καὶ τοῖς ἄλλοις
 69 παρεκελεύοντο. ὥς δ' ἔγνω ὁ Κῦρος τὰ γιγνόμενα, δέσας, μὴ, καὶ εἰ βιάσαιντο εἶσω, ὀλίγοι ὄντες ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖν τι, παρηγγύησεν ἐπὶ πόδ' ἀνάγειν ἔξω βελῶν καὶ πεῖθεσθαι.
 70 ἔνθα δὴ ἔγνω τις ἂν τοὺς ὁμοτίμους πεπαιδευμένους ὥς δεῖ ταχὺ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπείθοντο, ταχὺ δὲ τοῖς ἄλλοις παρήγγελλον. ὥς δ' ἔξω βελῶν ἐγένοντο, ἔστησαν κατὰ χώραν, πολὺ μᾶλλον χοροῦ ἀκριβῶς εἰδότες, ὅπου ἔδει ἕκαστον αὐτῶν γενέσθαι.

IV.

1 Μείνας δὲ ὁ Κῦρος μέτριον χρόνον αὐτοῦ σὺν τῷ στρατεύματι καὶ δηλώσας, ὅτι ἔτοιμοί εἰσι μάχεσθαι, εἴ τις ἐξέρχοιτο,

Seite der Wälle, d. h. hinter den Wällen stehen zu bleiben.

67. φυγὴν καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, nämlich γιγνόμενην. — καταρρογνύμεναι τε πέπλους. S. zu III, 1, 13. — πάντας, ὅτῳ, wie I, 6, 11 ὁ τι — ταῦτα.

68. οἱ βασιλεῖς. S. I, 5, 2 f. — παρεκελεύοντο, nämlich μάχεσθαι.

69. καὶ εἰ, selbst wenn. — βιάσαιντο εἶσω, den Eingang erzwingen. — σφαλεῖν τι, euphemistisch wie ἀπῶν τι. — ἐπὶ πόδ' ἀνάγειν, pedem referre, mit dem Gesicht gegen den Feind gekehrt. — καὶ πεῖθεσθαι wird hinzugefügt, weil es für den Soldaten das Schwerste ist, den siegreichen Anlauf plötzlich zu hemmen und sich zurückzuziehen. Die Worte sind also keinesweges überflüssig, wie es aus dem nächsten §. klar hervorgeht.

70. ἔγνω τις ἂν, cerneret, wie VIII, 1, 33: ἐπέγνωσ ἂν. — πεπαι-

δευμένους. Vergl. S. 59. — κατὰ χώραν, erklärt durch ὅπου ἔδει ἕκαστον — γενέσθαι, jeder an seiner Stelle wie im Chorreigen. Derselbe Vergleich I, 6, 18. Choreuten als Muster fester Ordnung auch sonst, wie Memor. III, 5, 6.

1. Inhalt: Da der Feind sein Lager nicht verläßt, so zieht sich auch Kyros in's Lager zurück, dankt den Göttern und lobt und ermahnt seine Krieger. Das während der Nacht vom Assyrier und seinen Bundesgenossen verlassene Lager wird am andern Morgen eine Beute des Kyros. Dieser will mit seinen Persern den flüchtigen Feind verfolgen. Kyaxares, der zu diesem Zwecke um Reiterei gebeten wird, ist dagegen, giebt aber die Erlaubnis, dasz Freiwillige dem Kyros folgen dürfen, und sendet den Artabazos mit, den Medern dies zu hinterbringen.

1. τις, man, nämlich der Feind.